

FRAGMENTUM GLOSSARII LATINO THEOTISCI RABANO ASCRIPTI.
(Apud Lambecium, Biblioth. Vindob.)

In nomine Dei summi incipiunt Glossæ RABANI MAURI. A Verborum, worlo.
Ex novo, sona deru niunon.
Et vetere, anti, deru altun.
Testamento, eeu b.

Inchoant, pikinnant.
Congregationes, samanunga.

De hoc fragmento Lambecius : Rabanus Maurus, inquit, Glossarium scripsit Latino-Theotiscum in tota Biblia sacra Veteris et Novi Testamenti, hactenus ineditum. Titulus et principium hic exhibentur.

Euu sive ew, ex Latino ævum; pro quo etiam in nonnullis antiquis codicibus mss. Germanicis legitur E absque w sive duplici u. Hic autem ewu ponitur pro tempore ante et post Christum.

BEATI RABANI MAURI
FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI
OPERUM OMNIUM ULTIMA PARS.
CARMINA

Studio CHRISTOPHORI BROWERI primum in lucem edita et scholiis illustrata.

CHRISTOPHORUS BROWERUS LECTORI.

En tibi, amice Lector, Rabani versus ex vespillonum manibus extorti, quos et probato et pervertato ms. cujus tamen possessor latere voluit, renatos, tanquam a Libitina vel inferis reducere et domino suo restituere visum est. Libri membranacei, sed male excepti, inscriptio erat : *Versus Hrabani de diversis XII. ord. XIX.* Quæ manifesta velut *συνεπεία ἀλοπή* et compilatæ bibliothecæ indicia. Interim rogatis undique ad hæc mutila poemata sananda auxiliis, exigua ab eruditis adhuc spes affulsit. Unde licet in præsentia, juxta Catonis dictum, exhibere nequeam quod neque aceat neque muceat, in triduo proximo tamen, ut ille loquitur, Vini boni arbitratu, Rabani pietatem et sapientiam ceu vinum, degustes licebit. Vale et fruere.

SECTIO PRIMA. — CARMINA DE DIVERSIS.

I. — AD PASCHALEM ET GREGORIUM, PONTIFICES B MAXIMOS.

De laudibus sanctæ crucis.

(Vide carmen nuncupatorium libro de Laudibus sanctæ crucis præmissum, hujus editionis tom. I, col. 103.)

II. — AD GERFRIDUM EPISCOPUM.

Sit longævus amor, sis sospes tempore male,
Cum Christo regnans tempore perpetuo.
Hoc Raban vilis Gerfredo poscit ubique,
Exaudi, Christe, tu sine fine vale.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

PRÆFATIO.

Rabani plura exstare ingenii monumenta oratione numerosa conscripta, quam quæ vulgo innotuerint, versus quos in lucem damus, arguendo sint. Atque illi quidem integri ad manus nostras utinam pervenissent! Jam enim non solum multi ex hoc nu-

mero, sed epici plurimi quoque desiderantur, quos de Ludovici Pii liberorum, Lotharii, C. ruli, Ludovici rebus gestis carmine heroico ab eo contextus aiunt oblitescere et clausos teneri bibliothecarum carceribus; quo levius præsentium jactura nobis ferenda quidem est. Asper in his quæ damus, fautor, et agrestis ac illex numerorum cantus, et qui ca-

III. — ORATIO MAURI AD DEUM.

Omnipotens genitor, qui rerum es maximus auctor,
Nate coequalis, Spiritus atque Dei.

A Unus natura, personis trinus et ipse,
Vivificans cuncta, vita beata Deus:
Respice me miserum, flenti et miseratus adesto,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BRÖWERI

noris Latīalium cygnis moleste etiam obstrepat. Sed meminere velim id temporis vixisse Rabanum quocum neque teneretur quibus legibus apte sonarent metra, neque curaretur quibus verbis sententiisque vestirentur, abunde creditum est servitum arti, dum intelligeretur quid dicerent : lausque ingeniorum fuit prima, sapientiæ studiis non remissis, intermiscans vitæ integritas et morum innocentia.

SCHOLIORUM HORUM RATIO.

Arcta hinc nobis via sæpius incedendum, quod in tenebris illius ætatis facile prospectus adimatur, et hominum rerumque memoria, quibus tituli poematum servantur, aut obscurata sit aut certe vehementer implicata. Cæterum recondita non ita sunt poetæ nostri sensu, quin sine nobis perscipi et a quolibet intelligi queant. Itaque pressius et parcius scholia, more veterum dabimus, cum jam nobis haud liceat esse tam disertis, qui musas colimus severiores.

Ad Paschalem papam. Paschalis, clari nominis et egregius munificentia pontifex, septennium ab anno 817 sedit, et Lotharium, Ludovici Pii filium, diademate ornavit. Mature igitur Rabanus carmina ludere exorsus, primæ suæ paginæ vindicem Paschalem assumpsit.

Ad Gregorium, etc. Hic Gregorius IV est, cujus pontificatus initium dant ad annum Christi 842. Baronium haud piguit Gregorio laudem astruere ex hoc poemate, quod acrostichide de S. crucis laudibus Rabanus elaboravit ; eumque præconio suo ceu fulgens exortum Germaniæ sidus attollere. Libri illius Gregorio paratum quidem munus, at non oblatum per impedimentum, pronuntiant. Ego, ut titulus hic præci, et missum et in Gregorio apostolorum principi oblatum, facile credo : quid enim obstet eundem librum, pluribus descriptum exemplaribus, et avide tunc expetitum, Gregorio ac successori Sergio pontifici pariter missum inscriptumque. Retineant itaque fidem suam Pithæani seu Fuldenses Annales, quorum Strabam nonnulli auctorem faciunt, ad annum 844 : « Rabanus sophista, et sui temporis poeta nulli secundus, librum quem de laude sanctæ crucis Christi, figurarum varietate distinctum, difficili et mirando poemate composuit, per Aserichum et Theodbertum, monachos monasterii Fuldensis, Sergio papæ sancto Petro offerendum transmisit. » Poemati huius titulus Wimpelingiano exemplari, ante annos centum edito, præscribitur : *Commendatio papæ.* Neque agnoscit ms. hic noster epigrapham mediam ante versum : *Præsul amate Deo, « Offerit munus pontifici. »*

Bella movent gentes, etc. Anastasius Bibliothecarius : « Hujus (Gregorii) sanctissimi Patris temporibus, impia atque nefaria, et Deo odibilis Agarenorum (sive Saracenorum) gens, a sinibus suis consurgens, pene in omnes insulas et omnium regiones terrarum circumiens, deprædationes hominum et locorum desolationes atrociter faciebat. » His malis associata per Gallias civilia, ne dicam parricidalia, literorum regum in Ludovicum parentem odia belaque.

Quæ Christi ad laudem, etc. Operis argumentum : Vindicatio humanæ salutis ; finis : Christi gloria, quo referuntur omnia. Scriptio nis genus recondita in arte, et multiplex subtilique litterarum ceu numerorum sparsione, olim a Sibyllis, Psalte regio aliisque prophetis usurpatum. Jam etiam religionis nostræ arcana sic animis optime videmus effingi, ut cum ab aspectu judicio remotissima sint, imaginibus tamen, figuris et conformatione quadam rudibus offerantur, et facillime notentur, ita ut occur-

rere, celeriterque sensus intimos percutere, et ad pietatem permovere possint. Quare de omnibus tamere usurpes.

Turpe est difficiles habere nugas,
Et stultus labor est ineptiarum.

Quando autem Rabanus incæperit litterulas spargere, Porphyrii exemplo, in Moguntiacis suis inquirat Serarius : verum explorat vix quidquam ab illo constitui potuit. Ad Gregorium scribens, prisco tempore hæc ab se lusitata testatur. Sedit Gregorius sedecim annis, et pervenit ad Christi annum 843. Tritthemius in Hirsavienti chronico et alii eum secuti, Rabanum cessisse Fuldensis monasterii gubernatione tradunt anno 842. Alii quoque vetustiores, in quibus Lambertus, immitius actum cum illo et expulsus meminerunt eodem anno. Inde in Ludovici Germaniæ regis, aut Ludovici Pii imperatoris gratiam et patrocinium confugisse, id quod in ecclesiasticorum Scriptorum indice clarius exprimitur. At Ludovicus imperator vita excessit anno 840 ; et ex Lupi Ferrariensis epistolis docuit Cæsar Baronius Rabanum ultro, otii et quietis studio, gubernaculis excessisse, anno 838 : quippe Lupum epistola 40 scribere sarcinam administrationis deposuisse, quo rebus divinis impensius vacaret. Observavimus alias Rabanum Ludovici Pii arcanis operam dedisse, sive id factum consiliis, sive conscientiæ tractandis officiis. Annus quo abdicavit, pontificatus Gregorii fuit undecimus, Ludovici imperatoris vicesimus quintus, quo circiter tempore opus hoc acrostichidum in Urbem venisse putamus. Sed quot jam retro annis opus de S. cruce inchoarit, haud æque facilem habet dijudicationem. Ponamus viginti, ut ad 817 veniamus, quo jam tricesimum ætatis annum agebat ipse : nam sex impleverat lustra, cum litterales figuras eas contexuit. Summa igitur reliqua hæc esto. Creatus abbas Rabanus, in Haistulphi locum, anno Domini 822, ætatis suæ trigesimo quinto, præfuit viginti quatuor, aut, ut Rudolphus in Actis ejus meminit, viginti annis, ita ut post secessum in monte S. Petri expletum, cathedram Moguntiacensem adierit anno 847, in qua sedit annis novem. Vixit igitur annos circiter sexaginta tres.

Versus Mauri, etc. Errorem late pertinentem abstergit horum versuum titulus. Imposuit lectori vulgata inscriptio : *Intercessio Albinus pro Mauro.* Hinc duplex peccatum, et eorum qui poema hoc Albino tribuunt, quos in Antiquitatibus Fuldensibus libro primo secuti sumus ; et aliorum qui pontifici Gregorio inscriptum volunt : nam pater carminis ipse Maurus Rabanus, sed assumpta persona Albinus, et patronus quem invocat sanctus Martinus. Civitas, ad quam libri exemplar dono transmittit, Turonum est, apud quos monasterium et gymnasium exstitit celebre ; in quo Albinus doctor et Rabanus discipulus ejus vixere.

Abbas namque suus, etc. Planissimus huius distichi sensus, in quo frustra explicando fuere, qui ad Gregorium pontificem subtiliter transtulerent sententiam. Abbas enim qui eum direxit, Ratgarius fuit ; Pater cujus ad tecta missus, S. Martinus, cui Turones omnia debent.

Quo mecum legeret, etc. Cum aliquo legere, sermonis genus ex usu vernaculo tractum, scite notavit in Moguntiacis Serarius. Usurpavit alibi Rabanus de discipulis suis. Alcuinus de Ludgero. Et notanda vetus scholarum consuetudo, cum grammatici juxta ac rhetores, teste Fabio, prælectione docebant.

Qui typicos numeros, etc. Exemplo scilicet meli-

Qui graviter peccans æger in orbe dego.
 Exipe me his, invicte, malis, procul omnia pelle,
 Quæ mentem et corpus crimina dira tenent :
 Nam vitam variis macularum erroribus omnem,
 Atque tuam legem spernere non timui.
 Lingua, mente, manu commisi noxia multa,
 Textus Evangelii quæque vetare solet.
 Et quid tunc volui deceptus fraude maligni,
 Quenive sequebar amens, decipulam hostis amans.
 Ac miser inferni redolentia sulphure stagna,
 Ignem cum verme, perpete cum gemitu,
 Elegi amare magis quam dulcia gaudia cœli,
 Thuriferos campos quam, paradise, tuos.
 Heu miser, heu demens, ubi nunc tua vita periret,
 Quosve dares gemitus tortus in igne dire!
 Ni Deus immensæ bonitatis, verus amator
 Humanæ formæ, retraheret miserans.
 Fit quoque quod dudum Psalmista ast voce canebat,
 Cum stupuit mirans dona superna Dei.
 Ni foret adjutor Dominus, jam infernus haberet,
 Sontem trux animam, et cruciaret eam.
 Nunc, Deus alme, tuum famulum pietate sueta,
 Conversum recipe, quem dolor excruciat.
 Sana contritum, flentem solabere mœstum,
 Indulgens, quæso, crimina cuncta tuo.
 Da mihi spem veniæ, fac corda merentia læta,
 Commutans lacerum, jam facias placidum.
 Daque fidem plenam, da spem, da pignus amoris,
 Mandataque tua corde manuque geram.
 Strinxi me voto, comple hoc pius arbiter orbis,
 Natura fragilis quod celerare nequit.
 Sitque opus omne tuum, quodcunque expendis
 Sit tibi laus soli, gloria sitque tua. [alumno,
 Cum velis vitæ finem, suemque laboris
 Imponere, servo tunc miserere tuo.
 Ne occursus sævus noceat, ne Tartarus ardens,
 Missus sed lucis ducat ad astra poli :
 Dum iudex venias meritorum jura rependens,
 Justifices servum tunc, precor, ipse tuum.

A In dextra ponens, cum justis præmia reddens,
 Cernam quod vultum lucis in arce tuum.
 Te, bone Jesu, precor, Rector, Salvator et Auctor,
 Quidquid protuleram rite loquendo prece hic.
 Suscipias miserans famulum clementer, et audi,
 Ardua poscenti des quoque regna poli.
 Portio sim plebis, laudes et in ordine cantem,
 Sanctorum gratulans cantica grata tibi.
 Gloria magna Deo, semper tibi gloria, Christe,
 Amen, in æternum gloria magna Deo.

IV. ← VERSUS AD AMICUM.

Salve, fidus amor, felix dilectio, salve,
 Sospes in orbe mane, sospes in ore mone.
 Carmina nempe tua dico meliora Maronis
 B Carminibus, celsi cantibus Ovidii :
 Odis quas cecinit Flaccus, verbosus Homeri,
 a Corduba quem genuit, Africa quem tenuit.
 Hi quia protulerant pomposis falsa Camenis,
 Rite tabescentes morsibus invidiæ.
 Tu devota piis connectis vincula verbis,
 Decantans placide pectora amica notans.
 Hoc rogo noster amor faciat, rogo versibus, oro,
 Quod nostris scriptis sedulus ardor eat.
 Sermo decorus ovet, servetur regula dictis,
 Nexibus et certis versus in arte meet.
 Sic tua tunc sobrio decoratur fistula cantu,
 Laudaturque modo jure poeta bono.
 Det tibi summa Patris sermonem lingua loquela,
 Christus in arce Deus, Rector in orbe pius.
 C Spiritus atque suus faciat tibi corda benigna,
 Mentibus ac verbis ut Domino placeas.
 Hæc tibi nunc breviter festinus calle viator,
 Scribere compulerat, tu sine fine vale.

V. — b AD BATURICUM EPISCOPUM BATESONENSEM,
 Ex persona c Isanberti.

Vade libens, charta, pro me transire iuberis,
 Ipsa salutatum domata Patris adi.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

corum veterum, tum illius qui in psalterio suo decachordo Simonides noster, Pindarus et Alcæus, Christum lyra personans, litteris ad versusum capita numeros sæpe concinnat (*Psalm.* vii, xxiv, xxxiii, xxxvi, cx, cxi, cxli, cxviii); tum alterius qui urbis excidium et populi sui captivatem lamentis prosequens, in Threnis quadruplex diversis metris noctit alphabetum. Quid Erythream vel Cumanam Sibyllam memorem, quæ ante tot sæculorum ætates, ut est apud beatum Augustinum de Civitate lib. xviii. c. 25, tam diserte *Ἰησοῦς Χριστὸς Θεὸς υἱὸς Πατρὸς*, capitibus versusum expressit? unaque *Piscem, ἰχθῦν*, notabili mysterio verbis iis implicuit. Taceo jam Sedulium in hymno genethliaco, et Fortunatum nostrum, Christianos poetas, hoc genus carminum, non ut inanem *περιπλοῖαν*, sed ut præcisè usitatum, *εὐρυθῆαν*, non aspernatos esse.

Et quia se meminit nutritum in domate clavo. Domatis hujus vestigia neque Parisiis, ubi Rabanus operam Alcuino delisse putatur; neque in illius urbis gymnasiolorum aliquo est quod perquiras: sed, ut dixi, in monasterio S. Martini Turonensi, ubi Rabanus doctorem Alcuinum discipulum audivit. Parisiis etiam Rabanum vixisse, nedum doctoris ibi

vel discipuli munere functum esse, veterum, quod sciam, nemo prodidit, etsi catalogi Fuldensis abbatum vulgati scriptor id asseveret.

D Patronus mitis accipe Operis curam, etsi non tanti iterum commendat sancto Martino, cujus bibliothecam ornari artificis ingenio, precibus et intercessionem vitam communiri posse, sperat.

a Corduba quem genuit, etc. Aliquem forte vult et istis quos Martialis laudat *συμπάτριαι*. Dicoque Senecæ (patrem rhetorem, filium philosophum) unicumque Lucanum

Facunda loquitur Corduba...

Sed neminem ex his, ut mea mens, Africa tenuit: quisquis igitur ille, si diversum notat, adhuc late. Plures enim Africa tenuit: P. Terentium, comedum; Septimum Severum, Tertullianum, Terentianum Maurum.

b Baturicus, qui Teudisca vernacula *Baterich*, quod cum Rabano interpretatur, *emolumentorum dicitur*.

c De Isanberto prius in epitaphiis, qui presbyter et monachus, origine Boius, Fuldæ vixisse videtur, Baturico episcopo ob patriæ consuetudinem familiaris

• Urbem Regensem minitiantia mœnia cœlo,
 Qua fluvius Regan labitur arva rigans.
 Illustrém hique virum Batoricum, quæso, require,
 † Cui domus et patria Norica tellus ovat.
 Hanc ibi si invenias, supplex ei dicitio, Salve,
 Præsul honeste Dei, plebis et altus honor.
 Te celsum humilis monachus, te, sancte sacerdos,
 Compellat scriptis, dona superna petens,
 Viribus ut corpus vigeat, sapientia mentem
 Imbuat, et totus sospes ubique degas.
 Grates sponte offert, laudat largissima corda,
 Prædicat et dona quæ sibi contuleras.
 Altithronum poscit, qui dives regnat ubique,
 Mercedem meritis reddat ut ipse tuis.
 Accipe, sancte Pater, labiis quod præstat alumnus,
 Offert suppliciter quod tibi mente manu.
 Nomen namque tuum perpendas, sicque reverenter
 Officium tractes, quod dedit Omnitænens.
 Tu decus es populi, vocitaris episcopus ipse,
 Et superintendens, dux eris atque gregis.
 Sal terræ, mundi lux accensaque lucerna es,
 Urbs firma, et celsi montis in arce sita.
 Ducque via populos angusta, et prævius ito,
 Vexillum portans primus in arma pete.
 Victor victores superando hostilia castra,
 Exponis Regi præmia larga metens.
 Pastorum summus pastorem constituit te,
 Pasce gregem Christi, proximus ecce venit.

A Sic catus et cautus attendis ovilia circum,
 Ne lupus irrumpat, ne leo dilaceret.
 Nec fur effodiens intrans mactaverit agnum,
 Sed Pastor veniens omne pecus habeat.
 Judex præcinctus migrans tibi rite ministret,
 Et superexaltet omnia dona sua,
 Agmina quo læta exsultant, quo Virginis Agnus
 Pascit cum toto et grege rite suo.
 Huc, huc tu properans festina pergere, pastor,
 Hucque tuos tecum insere, sancte Pater :
 Sicque tui jure censeris nominis auctor,
 Si Batorich pateas ore monendo tuos.
 Si Christi regnum cœlorum, si annuis arcem,
 Anfers si vitia, si sacra dona dabis.
 Hæc quoque pauper inops, quamvis sis summus.
 B Misit congesta; accipe mente pia. [honore,
 Nec spernas vilem, cum gazas gestet in arca,
 Mens tibi devota munera grata ferat.
 Nominis ergo mei, si ulla te cura momordit,
 Nomen Isanbertum me retinere scias.
 Tu lapis altaris, tu gemma in stemmate regis,
 Tu clavis regni es, limina pande poli.
 Tum tibi devotus, salvet te gratia Christi,
 Sum tibi mente pius, audit ab arce Deus.
 O Pater alme poli, custodi semper amicum,
 Hoc peto, Nate Dei, Spiritus atque Dei.
 • Qui triplex simplex cœlorum sceptrâ gubernas,
 Mundum sine capis, lumen et arce dabis.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

dives, multis commodans utilisque, episcopus fuit
 Ratisbonensis. Prodiisse ex sancti Wigberti disci-
 plina, et Friteslarie sub Albino præsule adolevisse
 Lupus Servatus, gravis auctor, in sancti Wigberti
 Vita indicare videtur, qui inter eos monachos illum
 nominat quibus sancti corporis clam Hersfeldiam
 transferendi mandata provincia. Reperio et in syn-
 nodali epistola Rabani Baturatum, ut ibi mendose
 scribi videtur, interfuisse synodo Magontiacensi,
 quem Rabanus anno 816 celebravit. Et licet Ratis-
 bonensis Ecclesia Moguntinæ provincialis hodie non
 sit, metropolitano tamen Franciæ orientalis tunc
 subjacuit. Illustravit Baturici præsulis memoriam
 Wiguleius in Salisburgensi Metropoli, qui quartum
 numerat Ratisbonensis Ecclesiæ episcopum, Adal-
 bini successorem, et ab anno Christi 814, aut bienni-
 serius, viginti octo, vel triginta annis sedisse.
 S. Emmerani monasterium, qua apud Ludovicum
 regem Germaniæ, Pii Ludovici filium, eximia fuit
 gratia et auctoritate, sibi Ecclesiæque asseruit; isque
 rex illum summum suum capellanum tabulis donatio-
 num scripsit; munera ei ad splendorem et incremen-
 tum sedis regifica multifariam impertivit, de quibus ad
 prædictam Metropolin. Illud in Baturici laudibus
 unum antecellit omnibus quod Christianæ fidei am-
 plectendæ Bohemiæ genti viam munivit, quatuor-
 decim dynastiæ ab se initiatis, et sancto baptismatis
 lavacro tinctis.

• Urbem Regensem, etc. Non urbs in Europa super-
 bioribus titulis Ratisbona, de qua G. Ligurinus :

Inde Ratisbonæ vetus ex hoc nomen habenti,
 Quod bona sit ratibus, vel quod consuevit in illa
 Ponere navis rates. Hæc Noricus urbe ducatus
 Præcipua gaudet, etc.

Ubi scholiastes : « Inter Danubianas urbes quondam
 opibus atque potentia celebris, ut quæ imperatorum
 vires non formidaret. Irenicus, *Hispalim*; Aventius,
Augustam Tiberii fuisse indicat; Petrus Appianus,

C *Reginoburgum* : ego a flumine Rego (hic *Regan*),
 quem illic Danubius excipit, nomen accepisse puto. †
 Hæc ille. Plura quoque in Thesaurio geographico et
 in Synonymis Ortelius nomina congestit. Quin et
 pervetus scriptor Vitæ S. Emmerani, Meginfredus
 (tom. II antiq. Lect.) : « Ratisbonam urbem agnoscit
 totius Germaniæ et nomine et dignitate principem,
 et adhuc ejusdem gentis metropolin, et antiquæ
 prosapiæ caput. » Ubi et scholium, *Germanisheim*
 a Germanico dictam, et a Romanis *Tiburiam* me-
 minit. Verum limatissimi judicii scriptor (et vir
Marc. Velserus), suspensa manu et animo, an Regi-
 noburgium Augusta Tiberii, an Eugyppii Tiburnia,
 vel Tigurina, in Boicarum III et IV libro, et scholiis
 in Vitam sancti Severini, disquirat. Quin huc suffra-
 gio libero vadit potius ut castra Regina, quorum
 in libello Notitiæ utriusque imperii mentio, Regino-
 burgo nomen dederint. Regem quippe fluvium ejus
 loci in castrorum nomen adoptatum, ut Quintana ab
 anne Quintanica. Arnolfus in sancti Emmerani mi-
 raculis certe Reginum hanc ipsam civitatem appel-
 lat, lib. I, c. 5 et alibi.

† Cui domus et patria Norica tellus ovat. Scholi-
 astes in Vitam sancti Severini, ubi veteris Norici
 situm describit, opportune monet posterioribus sæ-
 culis barbaros scriptores Norico nomini adjectisse
 quiddam Bavariæ ditione continetur, testemque citat
 Paulum Diaconum, libro III, capite 19 : quomodo
 hic Norici soli Ratisbona, aut, ut Rabanus loquitur,
 urbs et diocesis Regensis.

• Qui triplex simplex. Personas sanctæ Trinitatis
 postquam tres nominatim invocavit, Deum pronun-
 tiat triplicem : an bona pace theologorum,
 scholæ viderint. Sane fuisse mentem Rabano un-
 dique liquet, et in oratione sua illico nunc dixit :

Unus natura, personis trius.

Scio qui tenacius concilio Toletano II in hærent, et

Vivat hic sospes, vitam super æthera quærat,
 Possideat vitam semper in arce tuam.
 Quem videam lætum, lætus simul ipse manendo
 In cœlis tecum summus in arce Deus.
 Amen, hoc fiat, Osanna fideliter hoc sit,
 Poscamus ambo hoc, dulcis amice, vale.

VI. — ORATIO AD DEUM.

O Deus æterne, mundi sanctissime Rector,
 Te mea mens ambit, animæque ac vivida virtus,
 Laus, amor atque decus, cordis tu lumen honestum,
 Membrorum gestum, tu oculorum reddis et usum,
 Auribus auditum, manibus opus indis amatum.
 Quidquid tellus habet, pontus atque æthera claudunt,
 Et quidquid sentit, sapit, est, et vivit ubique.
 Omnia nempe tua sapientia condita fulsit
 Vivificat, servat, valido et regit omnia nutu,
 Fac me, summe pius, toto te corde fateri
 Te sermone loqui, te discere dogmate recto,
 Querere te manibus, pura te et mente precari.
 Tu via, tu virtus, tu vita et janua vitæ,
 Tu merces operis, tu factor, tu quoque doctor.
 Da mihi nunc veniam misero, et mea crimina laxa :
 Fac me velle bonum, scire actu, et rite probare,
 Sicque tuum lætum tribuas tunc cernere vultum,
 Perpetuo, et vera me gaudia carpere fructu.

VII. — AD * PRÆCLARUM EPISCOPUM.

Antistes Domini meritis in sæcula vivens,
 Doctor in orbe pius, magnus amor populis.
 Nomine Præclarus, præclarus et arte magister,
 Clarus et imperio, clarus et officio.
 Sanctus apostolica præfulgens mente sacerdos,
 Gaudia qui Christi de grege pastor habes.
 Justitiæ cultor, sanctæ et pietatis amator,
 Firmus in officiis, verus in eloquiis.
 Tu decus Ecclesiæ, plebis laus, gloria cleri,
 Exemplum vitæ, forma salutis ope.
 Sal terræ, seu lux mundi, atque urbs inclyta Christi
 Æterni Regis stemmate gemma nitens.
 Te Deus æternus multis feliciter annis
 Concedat sacrum multiplicare gregem.
 Vestra valet cœlum reserare et claudere lingua.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

cum S. Augustino, et D. Thoma negant Deum posse dici triplicem, virgulam censoriam hic stringere, et hoc locutionis genus seu improbum notare. Caterum cum simplex hic Dei natura prædicetur, et omnis excludatur plurium compositio, triplex hic pro trino et personarum ternario licet accipias; quomodo Gabriel noster Vasquez, præstans theologus, nomen *triplex*, cum refertur ad personas, omnino in divinis uti fas esse putat (*Disp.* 131, *ad 31 q. D. Thom.* 1 p.), recteque Mirandulani versum *Stro carbone signavit, qui in nomine, quod ad essentiam pertinet, te tuere dixit* :

Unum in triplici Numine numen habens.

* Præclaro episcopo versus dat, monitorios ple-rosque et paræneticos, invitis Musarum gratiis, et quod de Romanæ eloquentiæ parente quidam dixit :

Musis et Apolline nullo,

A In terris positus claviger ætherinus.
 Te accendit Christus, posuitque in plebe lucernam,
 Omnibus ut niteas dogmate, pace, fide.
 Pande viam cunctis per dogmata sacra salutis,
 Ut sis perpetuæ lucis iter populo.
 Tempora sunt hujus vitæ nunc plena periculis,
 Nunc ruit orbis honor, deficit ipse simul.
 Quæ ventura Deus prædixit sanctus in orbem,
 Sæpius adveniunt signa tremenda nimis.
 Frondea nunc ficus flores e cortice mittit,
 Æstivos signans accelerare dies.
 Sic hæc signa diem Domini testantur adesse,
 Quæ pius et justus Rex Deus adveniet.
 Eripe sancte piis monitis precibusque sacratis,
 Commissum tibimet pastor ab hoste gregem
 B Illius est studium, cum pergit ovilia circum
 Ut mactet, perdat, dissipet ac noceat.
 Nempe tuus nisus semper sit de grege Christi,
 Illæsum ut serves, consociansque juves.
 Ille tumens cecidit celsa de sede superbus,
 Tu humilis scandit regna superna poli.
 Ille ima suadet, at tu cœlestia semper,
 Plenus et ille dolo, tuque amore Dei.
 Hoc opus antiqui Patres fecere per orbem,
 Quorum dicta modo pagina sacra canit.
 Et virtutis honor lato celebratur in orbe
 Cœlestis quorum nomina charta tenet.
 Hoc opus, hoc studium magni est pastoris in orbe,
 Nempe talenta sibi multiplicare data.
 Nam iudex vigilat hominum super acta supernus,
 C Ut cunctos propriis judicet ex meritis.
 Flammivoma veniet Dominus cum nube coruscans,
 Actaque cum verbis discutiet hominum.
 Tunc famulus sumet meritorum dona fidelis,
 Lætus et intrahit gaudia summa Dei.
 Ut tunc esse bonis felix merearis in istis,
 Nunc durus tibi sit nullus in orbe labor.
 Est rudis hic populus, est durus, quem regis ipse.
 Sed miserante pio mitis erit Domino.
 Mitia tradantur primo præcepta salutis,
 Mentibus ignaris in novitate fidei.
 Ut tener in lacte gaudet infantilis ætas,
 Fortia sic fortis dicta tenere valet.

sed rerum tamen pondere, si non poetico genio, victuros. Episcopum autem huic, dissimulata lingua qua regione, barbaris populis fidei Christianæ faciem prætulisse, indicio versiculi :

Est rudis hic populus, est durus quem regis ipse
 et alter, de amoris mutui foedere :

Nec mare, nec tellus, montes, nec silva vel alpes,
 Huic obstare queunt.

Venit in mentem aliquando ut rarus Latinorum no-minum usus in baptismo apud Francos existit, sæpe tamen in propriis, sive per lusum, sive per elegantiam et decus, affectatus; ita huic Præclaro, cujus non valde clara alioqui memoria, aliud fuisse nomen proprium; ut beatus Witta et Wiltanus Albinus dictus fuit, et Joannes Salisburgensem episcopum Alcuinus Aquilam vocavit.

Sit pius et prudens populorum doctor ubique,
 Personæ agnoscens quid cui conveniat.
 Lacte riget parvos, foveat et pane valentes,
 Cum pietate omnes curet, alat, doceat.
 Horrida nulla tuam frangat tentatio mentem,
 Fixus sed maneat, vincere sicque vales.
 Aurum flamma probat, justos tentatio mundat,
 Purior utque anima sidera celsa petat.
 Hæc est vita viro justo tentatio tota,
 Sed patiens tolerat cuncta pro amore Dei.
 Quis sine vel miles capiet certamine palmam,
 Bella nefanda dabunt præmia magna suis.
 Steamate jam gaudet, belli qui scammate vincit.
 Prælia post terræ regnat in arce poli.
 Cum Christo ut regnes concedat gratia Christi,
 Summe Pater, pastor tempus in omne simul.
 Et tua laus maneat, merces et gloria semper,
 Cum sanctis cœlo, et sine fine vale.
 Sis memor ipse mei, memoret te gratia Christi,
 Præsul in æde Dei, sis memor ipse mei.

VIII. — IDEM AD EUMDEM.

Omnibus in horis semper te, sancte sacerdos,
 Devotum cernent lumina sancta Dei.
 Sit tibi lex Domini dulcis super omnia mella,
 Charior atque auri millia multa super.
 Mentis præcedant operis nam lumina gressus,
 Consilio facias quæque tuis jubeas.
 Sis rector placidus, mansuetus, justus ubique,
 Exemplum cunctis moribus egregiis.
 Quæ culpæ soles, hæc tu ne feceris ipse,
 Sermoque sit sophiæ conditus atque sale.
 Sufficiat rerum dederat tibi quod Deus ipse.
 Sat dives est famulus, quique habet Dominum.
 Omnia finis edax devastat gaudia mundi,
 Pauper um justus regna superna capit.
 Qui venturus erit Christus Rex inclytus orbi,
 Ut cunctis reddat nam propria merita
 Teque tuosque simul superam perducatur ad arcem,
 Ut vivas lætus regna beata tenens.

IX. — ITEM AD PRÆCLARUM EPISCOPUM.

Perge mea citius Præclaro chartula nostro,
 Prospere pacifice nunc ministrante Deo
 Et pete Præclari præclara tecta magistri,
 Fer sanctam pacem præsulis atque bone.
 Pectus amor nostrum penetravit perpete flamma,
 Ipse calore novo semper inardet amor.
 Nec mare, nec tellus, montes, nec silva, vel alpes
 Huic obstare queunt, aut inhibere viam.
 Quo minus, alme Pater, semper tua viscera cingat,
 Hic amor ac penetret pectus, amate, tuum.
 Omnibus est locuples, qui rebus abundat amicis,
 Plures quam expediat nullus habere potest.

A Optimus est amicus Christi vestitus amore,
 Semper amicus amat, semper amandus erit.
 Diligit Omnipotens sophiam nam semper amantem,
 Cum sophia gazis omnibus est melior.
 Semper amanda quidem est rerum doctrina bona—
 Devotus doctor chorus erit Domino. . [rum,
 Non te, non mundum, Christum sed dilige solum,
 Nullus te verbis vituperet merito.
 Non opibus bona fama datur, sed moribus almis,
 Non-perdit pietas quæque dabit misero.
 Nil oculi prosunt quibus est mens cæca videndi,
 Luminis experti devia cæca petunt.
 Quanto major eris, tanto moderatior esto,
 Omnibus sis æquus, rector ubique pius.
 Vive Deo, vita felix, et vive per ævum,
 B Vera, beata, bona est vivere vita Deo.
 Lætus in æternum Christo sociabere civis,
 Ille manet semper, tu quoque semper eris.

X. — IDEM AD PRÆCLARUM.

* Conditor omnipotens, Rector mihi mitis adesuo,
 Munera da verbi, Conditor omnipotens,
 Dicere quod valeam, signent quid prisca figuris,
 Quid reseret Christus, dicere quod valeam.
 Unicus ipse tuus tecum qui cuncta creavit,
 Cuncta modo recreat, Unicus ipse tuus.
 Principio Dominus paradisum plantat Eoo.
 Ecclesiam format principio Dominus.
 Flumina quadrisida paradisi a fronte manarunt,
 De Christo fonte flumina quadrisida.
 C Virgine progenitum terra Deus extulit Adam.
 Jesum de matre virgine progenitum.
 Condidit ex latere, sponsamque viro dedit Evam,
 Sic Christo sponsam condidit ex latere.
 Mors fera de stipite miserum sibi subdidit orbem,
 Nunc prostrata jacet mors fera de stipite.
 Invidus ergo necem frater justo intulit olim,
 Sic Judas Christo invidus ergo necem.
 Terræque per hominem maledicti famina sensit,
 Invenit pacem terraque per hominem.
 Arca pios revehit, tumidum ne absorbeat æquor,
 Ne in mundo pereant, arca pios revehit.
 Frater iniquus enim nudum patrem improbe risit,
 In cruce pendentem frater iniquus enim
 Hostia grata Patris fuerat senis unicus hæres,
 D Salvator mundi hostia grata Patris.
 Nupsit et ipsa viro insigni nam rite Rebecca,
 Ecclesia Christo nupsit et ipsa viro.
 Prævenit ecce minor seniore munere fratrem
 Antiquum populum prævenit ecce minor.
 Reppulit ille famem Ægypto tunc emptus Ioseph,
 Venditus est Jesus, reppulit ille famem.
 Repperit in fluvio Pharaonis filia Mosem,
 Barbara gens Christum repperit in fluvio.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERII.

* In hoc poemate, typorum in Veteri Testamento quidquid eximium est, egregie in Christo Domino expletum ostendit, serpentino schemate, quo hemistichia, quæ hexametrum inchoant pentametrum ū-

niant, inconcinno quidem et coacto sæpe numero, sed ingeniosa figurarum et varietate, et apta relatione similitudinis.

Agnus ab nocte sacer redemit in sanguine patres, A

Nosque cruore tulit Agnus ab hoste sacer.
 Obruit unda nefas, populo gradiente per aquor,
 Nunc totius mundi obruit unda nefas,
 Fons Mara dulcis erat, ligni dulcedine mersa,
 Sic crucis ex ligno fons Mara dulcis erat.
 Murmurat impietas manna veniente resecta,
 Panis adest Christus, murmurat impietas.
 Post petra protulerat virga bis flumina cæsa,
 Et passus Christus post petra protulerat.
 Scribitur a Domino tabulis lex prima petrinis,
 Nunc tabulis cordis scribitur a Domino.
 Lex dedit indicium fontes persolvere pœnas,
 Quodve salus veniat, lex dedit indicium.
 Scenaque clara Dei in populo constructa priore,
 Ecclesia est Christi, scenaque clara Dei.

Hæc quoque candelabrum est septem distincta lu-

cernis,
 Quod luceat mundo, hæc quoque candelabrum est.

• Arca Dei tegitur nam propitiante tabella,
 Ecclesia, et Christo arca Dei tegitur.
 Continet hæc tabulas, urnam sceptrumque triumphi,
 Cum Christo binas continet hæc tabulas
 Victima hic placita est, araque, ille ipse Sacerdos,
 Pro mundi offensis victima hic placita est.
 Fratribus ipse quidem cunctis præfertur honore
 Chrismatis, et dono fratribus ipse quidem.
 Virginis hunc thalamus habuit, meretrice negata,
 Ecclesie sponsæ virginis hunc thalamus.
 Ecce duo referunt vectores arbore botrum,
 Et populi Christum ecce duo referunt.
 Carpitur igne sacro munus votumque priorum,
 Seditiosa tribus carpitur igne sacro.
 Regna beata Patris legis non contigit hæres,
 Jesus dispensat regna beata Patria.
 Pellitur atque foras pugnis possessor iniquus,
 Cum vitis zabulus pellitur atque foras.
 Destruit arca Dei muros dum circuit urbem,
 Sic urbem mundi destruit arca Dei.
 Hostis enim mulier perfodit tempora palo,
 Et crucis in clavo, hostis enim mulier.
 Area vellus habet, madido sed vellere sicca est,

Siccum tota madens area vellus habet.
 Hostica castra fugat, lagena, lampade, sistro,
 Victor victorum hostica castra fugat.
 Vincit honore Dei promisso in munere Jephthæ
 Affectum natæ vincit honore Dei.
 Agmina plus moriens stravit hostilia Samson.
 Salvator noster agmina plus moriens.
 Tu decus omne tuis, qui sternis cæde Goliath,
 Qui vincis mundum, tu decus omne tuis.
 Fortis et ipse manu, qui conteris ora leonis,
 Inhumanis beluæ fortis et ipse manu.
 Rex quoque pacificus construxit mœnia templi,
 Ecclesiam Christus Rex quoque pacificus.
 Astra petivit ovans vatis quondam aurea curru,
 Cuncta super Christus astra petivit ovans.

B Morte propheta refert puerum, quod virga nequirit,
 Quod lex non valuit, morte propheta refert.

Ventre foratus enim latuit ut piscis Ionas,
 Sic terræ Christus ventre voratus enim.
 Dux bonus ille quidem redeunt quo a carcere plebes,
 Quo ad vitam iusti dux bonus ille quidem.
 Maxima dona Dei cuncti cecinere propheta,
 Implevit Christus maxima dona Dei.

Virgo Deum genuit, verum hominemque Maria,
 Nam prægnata Deo Virgo Deum genuit.

Casta virago nitet nullo temerante pudorem,
 Post partum Pueri casta virago nitet.

Unicus adveniens complevit vota priorum,
 Firmavit nostra unicus adveniens.

Sic homo, qui Deus est, spes dudum optata piorum

C Spes in sine piis, hic homo, qui Deus est.
 Gloria cuncta bonis tua fit præsentia, Christe,
 Tormentum omne malis, gloria cuncta bonis.
 Gloria magna tibi trinus vere et Deus unus,
 Conditor omnipotens, gloria magna tibi.

XI. — AD ° FRIDERICUM EPISCOPUM.

Spiritus alme veni, dulces mihi condere versus,
 Dilecto ut præstes mittere dona Patri.
 Qui mox ut notus, fidus mihi adhæsit amicus,
 Non nostri merito, sed bonitate sua
 Spiritus hunc cernens pietatis murere plenum,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

• Arca Dei tegitur, etc. Superior arcæ pars, sive operculum, Caphoreth dixerunt Hebræi, a Caphar, cui et operiendi et propitiandi notio subjecta: tabella hic dicitur, aliis oraculum, propitiatorium, cui maris et femineæ specie cherubini insidebant, se mutuo aspicientes: cuius descriptionem vide apud B. Ariæmontanum, in libro de sacris Fabricis.

• Cum vitis zabulus, etc. Zabulus pro diabolo multoties a sanctis Patribus usurpatur, seu κακοβουλία versipellis, malisque consultis vaser, et qualis compositio in ζάβιλος, ζάκορος, ζαγρύς, in quibus τὸ ζά, Hesychio teste, ἐπειτατικόν est. Animadvertunt tamen alii τὸ ζά idem etiam apud Æoles et Atticos interdum valere quod διά, ut in ζάκορος, quod auditus, Plutarcho διάκορος: et ζαβάλλειν, aut ζαβάλλειν, pro διαβάλλειν: unde, proclivi originatione, stat ζάβολος, sive διάβολος. Quo et J. Lipsius, libr. de recta pronuntiatione, c. 16, et Martialis interpres spectavit, quando ad epigram. 43, lib. 11, diatlas, ad hanc formam, Lampridio zetas

D Æolica dialecto nuncupatas observat: et magnus S. Hieronymi criticaster, cum in cap. vi Epistolæ ad Ephes. his tradit diabolium, secundum Græcos, criminatorem significare, secundum Hebræos κακὸς βούλος; quia habet eandem similitudinem cum zabulo, quod significat κατάβροττα, accusat hanc originationem ut violentam, διακοροῦσθαι a nobis dictam solum agnoscens, qualem in zeta pro diatla vulgus usurpat. Sed prius etymon veterum Scriptura potius affirmat, quæ zabulum, quasi a βούλις, non zabulum exprimit.

• Fridericum episcopum ex humili ad pontificatus culminis fastigium ascendisse, nec cathedræ lamen, ubi sederit, meminit. Etymon nominis Germani Friderich gominum reddidit, ut sit inite pacis aut foederis auctor, et violati vindex. Meminit Rudolphus in elencho librorum Rabani, ipsum in Octateuchum commentarios scripsisse, rogata episcopum Fresholdi, Fridurichi et Humberti, qui Herbipolensis fuit.

Ex humili in celsum extulit ipse locum.
 In quo Evangelij sententia vera probata est,
 Quæ Salvatoris edita voce manet :
 Qui se humilem præbet, sursum exaltabitur ille,
 Quique superba petit, pronus in ima cadit.
 Sic te, chare Pater, antistes sancte, sacerdos,
 Erexit Dominus millia multa super,
 Ut verbum fide claro tu fame narres,
 Sis via, dux plebis ad sacra regna Dei.
 Vos dixit Christus lux mundi, vosque lucernam,
 Vos quoque sal terræ, hoc memorare pie.
 Luceat en vestra lux ceu sol splendidus orbi,
 Fiat opus vestrum gloria magna Deo.
 Condat dogma bonum fluitantia corda reorum,
 Ne male putrescant nec ea vermibus edat.
 Nomen posco tuum, videas quid continet ipsum,
 Et sic extemplo discere facta potes.
 Sic monet ergo pie, resonans, ulciscere pactum,
 Quod gemino sensu vertere rite valet.
 Fœdus cum vitiiis hominum tua ut ultio scindat,
 Et Christi pactum firmet ubique pie.
 Nam dedit hoc nomen dudum tibi cura parentum,
 Baptismum quando sorte tua tuleras.
 Nunc quoque valde tibi nomen hic conferat ordo,
 Perpendens discere mystica dona Dei.
 Nam superintendens pie episcopus ipse vocaris,
 Quod monet ut caute omnia semper agas.
 Sic, Pater alme, modo facias ut diceris ipse,
 Nomine et utroque actio digna tua est.
 Solers intendas super omnes pastor honestus,
 Pactum et defendat ultio digna Dei,
 Sisque memor nostri, precibus insiste sacratis,
 Pro tibi devotis semper ubique pie.
 Nam precibus Christum pulsamus perpete voto,
 Ut tua de cœlis tempora rite regat.
 Hoc quoque nos omnes deposcimus ore fideli,
 Hoc Friderich semper Raban et ipse peto,
 Ut vivas sospes in terris tempore multo,
 Et post hæc scandas regna superna poli.
 Quod peto, tu facias sacratis altaribus astans,
 Me ut Christo reddas, sancte Pater, precibus,
 Christus rex cœli, terræ Rex, conditor orbis,
 Me tecum faciat lucis habere locum.

XII. — AD AOTGARIUM ARCHIEPISCOPUM.

Spiritus alme, veni, supera directus ab arce
 Ut prestes famulo dona sacrata tuo.
 Pectoris arcanum comple, da munera linguæ,
 Dilecto ut Patri carmina grata canam.
 Quem primum ut vidi, dilexi semper, amavi,
 Cui bona hic opto læta et in arce poli.
 O Pater, o pastor, cui Christus dona superna
 Jam dedit et plebem pascere vice sua
 Tu renovator ades patriæ, spes, rector honorque,

A Dulcis amor cunctis, dignus amore Dei.
 Pande viam cunctis per dogmata sacra salutis,
 Ut sis perpetuæ lucis iter populo.
 Tempora sunt hujus vitæ nunc plena periculis
 Nunc ruit orbis honor, corruet ipse cito.
 Quæ ventura Deus prædixit Christus in orbem,
 Sæpius adveniunt signa tremenda niuis.
 Gentibus en gentes, regna contraria regnis
 Existunt bello, pax perit, hostis ovat,
 Fames cum peste cruciant ac fortiter urgent
 In terris, populos mors et amara premit.
 Sic hæc signa diem Domini testantur adesse,
 Qua pius et justus Rex Deus adveniet.
 Eripe, sancte, piis monitis precibusque sacratis
 Commissum tibimet pastor ab hoste gregem,
 B Ne sævus perdat quem verus jure redemit
 Filius Altithroni sanguine nempe suo.
 En servare jubet rex terræ fœdera certa,
 Legemque ac jussa vult retinere sua.
 Sic Rex cœlestis mandat divina docere
 Præcepta, atque sequi rite sua monita.
 Nec sinit humana præponi lance nefanda
 Divinis potius, sed superesse cupit :
 Jusque poli mavult præcelli et in arce teneri
 Mundano juri negotioque simul.
 Lex terrena quidem hic in multis utilis exstat,
 Sed lex cœlestis sola salubris erit.
 In hac vera quidem fulget sapientia tantum,
 In qua est laus merces, vita, salus hominum.
 Hanc tu præ cunctis opibus gazisque caducis
 C Semper amato, Pater, firmiter atque tene.
 Hæc te illæsum exaltat, servat, proteget atque,
 Et cunctis placitum ipsa satisfaciet.
 Qui sequitur Christum, gaudebit in arce superna,
 Cum sanctis pariter regna tenendo poli.
 Quem peto rite sequens tu ejus vestigia serva,
 Semper in hac vita, sic quoque victor eris.
 Proteris atque hostes, cœlum penetrabis et ipse,
 Liber ovas semper lucis in arce manens.
 Quod Deus æternus, mundi mitissimus auctor,
 Christus Salvator conferat ipse tibi.
 Protegat atque regat longævo tempore sanum,
 Virtutum titulis augeat et meritis,
 Ut tua multiplici concreseat gloria laude
 Cum Domino et sanctis semper in arce poli.
 D Sexies en denis cecini has versibus odas,
 Summa bona exoptans, sancte Pater, tibimet.
 Doctrina ut sis sanus, perfectus moribus atque,
 Perfectum Dominum rite sequens famulus.
 Vive Deo grate, felix sic vivis in ævum,
 Ergo beata bona est vivere vita Deo.
 Vita tua valeat sospes, sanctissime pastor,
 Semper in æternum vita tua valeat.
 Meque juvet precibus orando sceptrata superna

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

* Quintus hic a sancto Bonifacio Moguntiacensis archiepiscopus de quo in Mogunt. Rerum libro IV, ubi ab anno Domini 826 usque ad 847 sedisse traditur. Consule et Antiquitates Fuldenses. Rabanus,

pro amicitia quæ illi cum eximio præsule fuit, non versus hos modo et epitaphium ei scripsit, sed et Commentarium in Sapientiam, atque, ut ad annum 827 tradit Sigibertus, in Ecclesiasticum, dedicavit.

Commendans Domino, meque juvet precibus.
Lucis in arce manens, quod tecum gaudia carpam
Æternæ vitæ lucis in arce manens.

XIII. — AD ^A BRUNWARDUM CHOREPISCOPUM

Versibus his paucis liceat mandare salutes
Doctor amate tibi, dulcis amice, vale.
O quem te vocitem, ne controversia constet,
Vulgus ut omne vocat, an aliena petis?
Dicite, Pierides, illum quo nomine dicam,
Carmine quem memoro, oreque mente, manu.
Hoc quoque pollente vultu, hoc ordine sacro,
Nescio, quæ fraus est nominis in capite,
^b Ultima quem clarum, hunc causat prima nigellum
Syllaba, nec certum res dabit ipsa modum.
Dicunt Pierides, consentit Maurus et ipse,
Nec dissensio, nec nomine fraus latitat.
Te, Deus, ex humili summum exaltavit in orbe,
Ut rector populis sis amor atque decus.
Prima monet, fueras quod nunc es, syllaba laudat
Ultima, lux, speculum, præsul in cæde Dei.
Sic reor ut sponsa hymnorum in carmine cantat,
Illi quid virtus, quidque labor tribuat.
Sum nigra, sed pulchra, cœlestis filia regni,
Castrorum utque acies terribilis decore.
Te rogo, teque tui ut factor sis nominis almus,
Utque operi verbum consonet atque fides:
Urbs æterna Dei estis vos et lumina mundi,
Vos Christus statuit castra tuere sua.
Vos fontes vivi, paradisi et flumina sacra;
Doctores populi, laus gregis atque duces,
Sal terræ, lapides pretiosi, in stemmate Christi
Vos mater, frater ipsius atque soror.

A Multiplica ergo pio præcepta talenta labore,
Maxima quod cœlo præmia percipias.
Ne iudex veniens thesaurum quærere promptus
Terra defossium turpiter inveniatur.
Omnibus exemplum [vitæ] sis norma que recti.
Justitiæ cultor et pietatis amor.
Ebria divina rogo sint præcordia laude,
Impia non Bacchi pocula corda premant.
Sæpius excubiis visites et mœnia Christi,
Pro te quoque tuis ipse precare Deum.
Septies inque die Dominum laudare memento,
Ut Psalmista canit David ab ore Dei.
Hinc tua multiplici concrevit gloria laude,
Cum Christo et sanctis perpes in arce poli.
Sis memor utque mei, testor per sceptrâ TORALIA.
B Te, Pater et pastor, sis memor ipse mei.
Vive Deo felix, felix et vive per ævum
Cum Christo et sanctis regna beata tenens.

XIV. — AD ^C RATGARIUM ABBATEM SUUM.

Te, Pater alme virum, monachorum atque optime
Invoco propitium ipse tuus famulus. [pastor,
Ut tua nunc pietas miserum me exaudiat alma,
Ad te clamantem, rector ubique pius.
Jam mihi concessit bonitas tua discere libros.
Sed me paupertas suffocat ingenii.
Me quia quæcunque docuerunt ore magistri,
Ne vaga mens perdat, cuncta dedi foliis.
Hinc quoque nunc constant glossæ parvique libelli,
C Quos precor indigno reddere præcipias.
Servi quidquid habent, dominorum jure tenetur,
Sic ego quæ scripsi, omnia jure tenes.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

Usus fere hujus ætatis habuit ut chorepiscopus vel coepiscopus idem esset, qui jam nobis vulgo suffraganeus, et episcopi in pontificia functione vicarius. Exempla passim suppetunt, in ipsis quoque Rabani libris. Cæterum Brunwardus, quem præsullem et pastorem laudat Rabanus, Haistulpho aut Otgario Moguntia, vel quibus alibi locorum operam dederit, tacetur. Brunward alioqui celebrem Hersfeldensis monasterii abbatem memorat Lambertus in Chronico suo, ad annum 846, sub quo, ut æqualem Rabani et familiarem noris, ecclesia Hersfeldensis a Rabano dedicata. Et abbates eo tempore chorepiscopi munus gessisse, S. Wigherti et Albuini Fritslariensium exempla docent. Brunwardum igitur hunc haud abnuas episcopi vita in Thuringia pro Otgario excubasse, atque inde amplissimi monasterii gubernacula adeptum esse. Ad hunc Brunwardum scripsisse Hincmarum, Rhenensis Ecclesiæ archiepiscopum, Florardus Historiæ suæ lib. III, c. 24, meminit, quando ei possessiones sancti Remigii et colonos commendavit Remensis Ecclesiæ in Thuringia constitutos.

^b *Ultima*.... *syllaba*. Lusus est in Brunward dissyllabon, ut olim servorum nomen. Nam *Bruin* Teutonice *fuscum* et *nigellum* sonat. *Ward*, clarum, qui referat in hac idiomatum deflexione, inquiritur. Sed *Wurt* aut *Wurd*, qui in pretio est, facilem ad hunc fontem viam aperit. Unde Germanis *ivdozoi* et *ivdyveis*, *clari*, ejusmodi dicuntur *lieb und wardi* per *ivduvavivaviri præclari*.

^c De Ratgario, Fuldensis Ecclesiæ abbate tertio, etsi multa in Antiquitatum Fuldensium libris, nonnulla

tamen nunc dabo, beneficio perantiqui ms. indicia abbatum: c. Ratgarius in partibus Germaniæ, parentibus nobilibus, natus, susceptus est a S. Sarmiono in monasterium Fuldense, et successit Buggulfo in regimine abbatiæ, anno Domini 802 et depositus fuit anno Domini 817. Hic nobilitate rexit monasterium per sexdecim annos, et ut sapiens architectus occidentale templum mira arte et immensa magnitudine alteri copulans, unam fecit ecclesiam. Rabanum et Hattonem Turonis direxit ad Albinum magistrum, gratia liberales discendi artes. Brunonem ad Einardum, variarum artium doctorem peritissimum. Modestum Canditum cum aliis ad Clementem Scotum, grammaticæ studendi gratia. Sed auro et argento, coronis et lucernis, et omnibus honis, locum hunc gloriose proximit. Fecit etiam hic venerandus Pater monasterium laudabilis et discretæ mensuræ, in monte cui pretiosus martyr Bonifacius Montem Episcopi nomen indidit; et ab Haistolfo Moguntinensis Ecclesiæ archiepiscopo in honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ dedicari fecit, et in introitu claustrali ipsius ecclesiæ ad dextram senex et plenus dierum honorum, sepulture traditus est, cui successit Ægil. Porro, quod ad Clementem Scotum, si idem is est qui anno 745 a sancto Bonifacio et Zacharia pontifice ob hæresin in synodo Romana damnatus, retrisum in monasterium alicubi respuisse, et decrepita ætate penitentem, dixerim ad grammaticæ canones rosisse unguis digitosque suos. In Rabano hic laudem rotine paupertatis studium, qui ne quidem ingenii sui felix nisi antistitis bona pace sibi vindicavit.

Nec mihi ~~ca~~propria petulans hæc vindico scripta, A
Defero sed vestro omnia iudicio.

Seu mihi hæc tribuas, seu non, tamen Omnipotentis
Divinitas semper det tibi cuncta bona,
Certamenque bonum cursu consummet honesto,
Cum Christo ut maneat semper in arce poli.

XV. — AD EIGILUM ^a, DE LIBRO QUEM SCRIPSIT.

Lex pia cumque Dei latum dominans regit orbem,
Quam sanctum est legem scribere namque Dei.
Est pius ille labor, merito cui non valet alter,
Equiparare manus quem faciat hominis.
Nam digiti scripto lætantur lumina visu,
Mens volvet sensu mystica verba Dei.
Nullum opus exurgit, quod non annosa vetustas
Expugnet, quod non vertat iniqua dies.
Grammata sola carent fato, mortemque repellunt,
Præterita renovant grammata sola biblis.
Grammata nempe Dei digitus sulcabat in apta
Rupe, suo legem cum dederat populo,
Sunt, fuerant, mundo venient quæ forte futura,
Grammata hæc monstrant fame cuncta suo.

XVI. — ITEM AD EUMDEM.

Presbyter ætate, meritis et presbyter alme
Eigil, te Christus salvet in orbe Deus.
Sis mihi quod posco, quodque opto, hoc esto be-
[nignus

Præceptor, Pastor, semper amicus, honor.
Nec me contristant tua corripientia verba
Cum scio quod semper pectora amica tenes.
Verum dico tibi, nec me sententia fallit,
Te unum præ multis corde tenere volo.
Sis mihi semper idem, quia sum tibi semper et idem,
Semper amicus amat, semper amandus erit.
Omnipotens Dominus Regnator summus Olympi,
Omnibus horis te protegat incolumem.
In terris servet, cæli perducatur arcem,
Me tecum pariter, dulcis amice, vale.

XVII. — AD ^b GERHOHUM PRESBYTERUM.

Clavipotens frater simul homonymusque sagittæ
Parvula hæc liceat carmina ferre tibi,
Quæ rapuit calamus subito dictantis ab ore,
Musaque lassa dedit tempore non solito.
Carmina sacra tibi resonent, charissime frater,
Sit semper Christus carmen in ore tuo.

Ipse prophetarum ore fuit electa sagitta,
Hic clavis David, sophia et alta Dei.
Qui te perpetuis clemens conservet in annis.
Gaudentem secum semper in arce poli.
Dicere quid possum de magna laude librorum,
Quos sub clave tenes, frater amate, tuo,
Quidquid ab arce Deus cæli direxit in orbem,
Scripturæ sanctæ per pia verba viris.
Illic invenies, quidquid sapientia mundi
Protulit in medium temporibus variis.
Hæc te deliciæ larga pietate fluentem
Delectent, habeant, possideant, teneant.
Nil tibi cum mundo, mundus dum præterit omnis,
Illius ac pariter et decus, et species.
Verbum namque Dei, et verbi scrutator honestus,
B Perdurant semper lumine perpetuo.
Vive Deo vita felix, et vive per ævum.
Nempe beata bona est vivere, vita Deo.
Dulcis amor Christi, dulcisque domuncula semper,
Dulce melos tibi sit, dulcis amice, suum.
Sis memor atque mei sacris altaribus astans,
Sit memor utque tui gratia magna Dei.
Hæc relegens valeas multis feliciter annis,
Cumque choro fratrum hæc relegens valeas.

XVIII. — ITEM AD EUMDEM.

Te Deus omnipotens semper, charissime frater,
Prosperè conservet tempora cuncta bene.
Et maneat sospes, nobis et sospita poscas,
Auctor ut ipse Deus pacifica tribuat.
C Sic Psalmista docet: Quæ ad pacem sunt, rogitate,
Urbe Dei copia est hæc et amantis erit.
Pacem animus nulla trepidus formidine servet,
Nec timeat pravæ crimina dissidiæ.
Sic et ames, frater, semper sic rursus ameris,
Mutuus ut nullo tempore cesset amor.
Instantes precibus sinus in laude Tonantis,
Hesperus hoc videat, Lucifer hoc videat,
Poscimus veniam, poscimus munera Christi,
Liberet e pœnis, augeat et meritis.
Conditor omnipotens cæli mundique Redemptor,
Conservet Christus nos rogo pace simul;
Ut sicut semper sunt vere ille et Pater unum,
Unum sic in se nos fieri faciat

XIX. — AD ^c SAMUELEM PRESBYTERUM.

D Vive meæ vires lassarumque anchora rerum,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

^a Ægili seu adhuc æquali hæc carmina apparet inscripsisse. Ægilis hujus Vitam, a Candido litteris proditam, jam usus publici fecimus.

^b Gerhohum bibliothecarium suis versibus ornat, et nomen a sagitta ferre monet. Nescio an Gerhock antiquis Germanis sagitta fuerit; hujus certe vernaculi sermonis usu effectum sagittæ luculenter exprimit, garhock, id est, valde altum. Unde et sagittam nonnulli dici tradunt, quod nervo excussa satis longe agatur.

^c Septem epigrammata quæ sequuntur, Samuelis presbyteri memoriæ et amicitie scripta sunt, de quo aliud hinc exploratum habeo nihil, nisi quod ab ipso Rabano traditur, olim apud Turones Rabani condiscipulum et sodalem exstitisse, Albinum con-

munem magistrum habuisse, ipsum denique, a Rabano magnis terrarum et fluminum spatiis longe disjunctum, doctoris munus alicubi sustinuisse. At circumspicienti diligentius occurrit Samuelem hunc eundem esse qui deinde ex Laurisheimensis, prænobilis olim Rhenensis tractus in Palatinatu monasterii abbate, ad Wormatiensem cathedram evehctus est, et anno 847 celebri in synodo Moguntia Rabano, inter coepiscopos assedit, ut ex epistola synodica colligitur, quæ tom. III Conciliorum et apud alios legitur. (Vide supra inter epistolas Rabani.) Et consentiunt indices Ecclesiæ Vangionum, qui hoc eodem anno, die 15 Octobris, sancti Cyriaci honori templum Neuhusii dedicasse prohibent.

Naufragio et litus totaque terra meo.
 Solus honor nobis, urbs tu fidissima semper,
 Curisque afflictio tuta quies animo.
 Sintque licet montes inter cum fluctibus arva
 Mens tecum est, nulla quæ cohibetur humo.
 Te mea mens sequitur, sequitur quoque carmen
 Exoptans animo prospera cuncta tibi. [amoris,
 Qui mihi te notum dedit et concessit amicum,
 Conservet sanum Christus ubique mihi.
 Ante solum terræ cœlique volubile * cyclum
 Prætereant, noster quam quoque cesset amor.
 Hocque, Pater, monui, moneo te, iterumque monebo.
 Sis memor utque mei, sicut et ipse tui.
 Ut Deus in terris quos hic conjunxit amicos,
 Gaudentes pariter jungat in arce poli.

XX. — ITEM AD EUMDEM.

Te Deus æternus hominum sanctissimus auctor
 Stelligeram cœli summus qui continet arcem,
 Perspicit atque omnem fortis dominator abyssum,
 Exaltet, salvet, servet te, diligat, ornent,
 Concedatque tui homonymi ^a meritumque locumque,
 Exstitit ut templi typici hic servitor, amator,
 Utque habeas omnem Samuel Samuëlis honorem.
 Esto memor proprii quem nominis ultima ^b notet
 Syllaba; hicque tui cordis laus sit hic fervor amoris.
 Sit tibi vita, salus, tibi sit via, gloria, virtus
 Protector, rector per sæcula cuncta valet.

XXI. — ITEM AD SAMUELEM PRESBYTERUM.

Qui cœli culmen, terræ qui continet una;
 Qui ponti fluctus, sidera quique regit,
 Cujus quæ fuerant ac sunt, et cuncta futura,
 Stant in conspectu, ipseque cuncta videt.
 Vestrum fructiferum custodiat ipsa laborem
 In cœli regno præmia digna parans.
 Sis memor ergo mei sacris altaribus astans,
 Præsul sancte Dei, sit Deus utque tui.
 Ast tibi si possum quid clam conferre susurrans,
 In precibus dignum ipse libenter agam.
 Concedat Dominus vitæ jam munus utrisque
 Effectum precibus, dulcis amice, vale.

XXII. — AD SAMUELEM PRESBYTERUM.

Est animus promptus, sunt sensus, accipe votum,
 Non spernas socium, semper amicus amat.
 Non hunc tempestas quatiet, non turbidus Auster,
 Nec Boreas glacie stringere nempe valet.
 Libertas animi munus expendit amoris,
 Dignum est ut mentem provocat ipsa piam.
 Nullus in orbe fuit quem non consumpserit ætas:
 Quisquis enim possit, semper amica paret.
 Rabanus posco seniozem te Samuelem,
 Hæc tu perpendas, cuncta jure legas.
 Christus in arce Deus conservet semper utrumque,

A Hoc, Pater, ipse petas, tu sine fine vale.
 Quondam nempe meum gaudebam te esse sodalem,
 Inter lectores, frater amate, mihi.
 Nunc quoque te gratulor retinere, jura magistri,
 Crescere virtute, patris habere locum,
 Sis memor ergo mei sacris altaribus astans,
 Sum memor utque tui, sic memor esto mei.
 Quod quondam docuit Albinus rite magister,
 Hoc pectus teneat, hoc opus omne probet.
 Gratia sic Christi tecum permanserit alma,
 Sic memet tecum ducit ad astra vale.

XXIII. — ITEM AD EUMDEM.

Tu meus es placitus, placeas super æthera Christo,
 Sis charus sanctis, tu meus es placitus
 B Unicus esque meus, auctor te protegat unus,
 Unum cum multis unicus esque meus
 Omnibus ipse bonis repleat te Christus amator
 Spiritus atque Dei omnibus ipse bonis.
 Optima quæque tibi tribuat divina potestas,
 Deposcens opto optima quæque tibi.
 Tu maneat, vigeas semper in sæcula sospes,
 Hic et in æternum tu maneat, vigeas,
 Inclyte, vive, vale, Samuel lætissimus audi,
 Hic finis verbi est, inclyte, vive, vale.

XXIV. — AD SAMUELEM PRESBYTERUM.

Has tabulas senior gratanter percipe curso,
 Quam tibi devotus junior exhibuit.
 Buxus canitiem signat, claustrumque secretum
 Consilium cordis, tu, Pater alme, vale.

XXV. — AD SAMUELEM PRESBYTERUM.

Sis felix sospes, sis lætus semper ubique,
 Te omnipotens Dominus protegat atque regat.
 Vivis mente mea, vivas per sæcula Christo,
 Vivas cum sanctis regna beata tenens.
 Hos senos versus transcripsi tempore parvo,
 Perfectum senio æthera ^c te capiant.

XXVI. — AD ^d ISANBERTUM PRESBYTERUM.

Accipe primitias Musæ, Pater, hoc breve carmen
 Et nostris studiis tuque faveto pius.
 Dignus nam docta cum sis ut carmina solvas
 Ignoscas nostris, rustica cum videas.
 Cuncta quidem tibi met virtutum insignia condant,
 D Nomen, quo clarus dignus honore fias:
 Ferrum te fortem, clarum, virtute decorum
 Signant, per multas crescis in arte vias.
 Altithronus Dominus, cunctorum conditor almus,
 Te virtute beet, augeat et meritis,
 Atque mei memorem conservet gratia Christi.
 Semper in æternum, dulcis amice, vale.

XXVII. — AD EKSULEM PRESBYTERUM.

Fortia dicta dabas, exhortatoria verba,
 Qui tale exemplum ventris in ore profers.
 Pro se sollicita nam mandat Apostolus esse,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERII

^a Samuëlis prophetæ.^b Et, nomen Dei.^c Plurali neutro, ut Fortunatus.^d Isanbertus, cujus nomine Baturico paulo ante scripsit, ex notatione Latina dicitur ferro clavis: ejusque epitaphia virum plenius ostendunt.

Membra, nec ventrem excipit inde pigrum.
 Currere cum pedibus, oculis ac cernere fas est,
 Auribus audire, oreque verba dare.
 Ergo manus solum ventri si porrigat escam,
 Cuncta et membra simul hunc satiare student.
 Quis tegumenta parat, ornatum quærit et aptum,
 Quis clypeum ad pugnam, quis rogo tela rapit.
 Venter sit escæ, ventri deserviat esca,
 Hunc Deus atque illam destruet ipse cito.
 Sed mihi communis nempe ac justum esse videtur,
 Membrorum ut cura par fiat atque labor.
 Ut manus ipsa operi deservit, sic quoque venter
 Consilii certet cuncta monere suis.
 Quæ domus ex parte defenditur, hæc patet hosti;
 Quæ quoque vallatur undique, tota manet.
 Providus en mente cautus sis semper et actu,
 Prudens cuncta cave, tristia nulla time.
 Victor sit Christus, sic est victoria vera,
 Qui Regem hunc sequitur, victor et ipse manet.
 Tot versus scripsi quot horæ nempe diei
 Suint, optans semper sospes ut ipse fias.

XXVIII. — AD IRMINGILDUM.

Omnipotens, summi Patris sapientia, Christe,
 Qui infima cum superis cuncta tenendo regis.
 Tu mihi dilectum conserva semper amicum,
 Ut vigeat sospes, regna superna petens.
 Ut crescat meritis, crescit seu temporis ævo,
 Post obitum mortis dona beata metens.
 Hoc tu virgo Dei, genitrix intacta Tonantis,
 Impetres precibus, sancta Maria, precor.
 Agmen apostolicum primus et in ordine Petrus
 Fratris ascitis poscite valde Deum.
 Præco propheta Dei, paranympus, martyr et ipse
 Cum vatum turba sæpius hoc rogitas.
 Sic peto, tu facias * Levita * protomartyr et ipse
 Cum sociis Stephanus scepra superna precans.
 Hoc justis, electi, felices poscite cuncti
 * Buoloni ut regnum det super astra Deus.
 Hoc, Pater alme, modo dum * vacat quærere regnum,
 Quærere non cesses, ut capias, cupias,
 Vim aula poli patitur, violenti et sidera preduat,
 Qui bene nunc certat, dona futura capit.
 Certasti valide, et hostem nunc sternere certa
 Vincenti in fine rite corona datur,
 Os resonet Christum, palma quoque pascat egenum.
 Pes ægrum inviset, corda Deum cogitent.
 Te sibi totum extra famulantem sentiat auctor,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

* *Buoloni ut regnum det*, etc. Aut Irmingildo nomen diversum id obtigit, aut amico tertio bene precatur. Carminis umbilicus abscissus, unde et insequantis bene longi poematis, de Patientia sanctorum, exordia perierunt.

^b Hunc ego Rabano in studiis æqualem existisse interpretor, qui et ipsi in abbatis munere successit, alio scilicet nomine nuncupatus Hatto; pictoria arte præstitisse, quæ ad eundem scripsit hexametra satis arguunt. De Hattone autem vetus ms. abbatum catalogus: * Hatto Bonosus dictus et gloriosus, suscepit gubernaculum abbatie anno Domini 841, et

A Te sibi totum iatus vindicet ipse Deus.
 Hæc tibi, sancte pater, optando grammate pinxi,
 Ut fias felix dogmata sacra sciens.
 Hoc quoque posco Deum per psalmos rite canendo.

 (*Desunt cætera, soltis quatuor circiter amissis.*)

XXIX. — AD ^b BONOSUM.

Una dies ridet, cassus cras altera plangit,
 Nil fixum quomodo tessera læta dabit.
 Ætas clara micat, autumnus conferet umbras,
 Ver floret gemmis, has fera tollit hiems.
 Quid porro est quod non properatis effugit alis,
 Et varium non sit quod teget arce polus.
 Aerias pinus inclinat pigra senectus,
 B Dissolvit rupes, flumina sicca facit.
 Dum loquimur, seges alta viret, maturiet, * aret,
 Canescunt violæ, lilia fusca cadunt.
 Ipsa suos citius gratos rosa ponit amictus,
 Agrestes flores moxque sequuntur eam.
 Omnibus his brevis usus, et est sub lege noverca,
 Alternant vicibus, et simul intereunt.
 Tuque tuum credis quod mendax commodat hora,
 Æterno et simili semper habere cupis.
 Paulatim miseros effert ad vota senectus,
 Et modo qui fuimus, jam modo desinimus.
 Nutricis gremio subito puer altius exit,
 Miraturque truci se dare voce sonum.
 Jam celeres barbæ, jam tincti morte capilli,
 Jamque acclinis humo prædaque mortis erit.
 C Omnia fert ætas, atque omnia finis ademit,
 Nil manet æternum, sæcula prætereunt.
 Cunctaque tempus habent, ni solus temporis auctor,
 Qui fuit, est semper, et sine fine manet.
 Hunc tu semper ama, hunc toto corde fatere,
 Hunc precibus posce, hic tibi grata dabit.
 Non te conturbet sancte inconstantia frater,
 Hæc mundana quidem gurgitibus variis.
 Sic fuit, est, et erit sæcli versatilis ordo,
 Lætitiæ nunquam sit cui certa fides.
 Multa quidem patitur sanctorum plebes in orbe,
 Iudicio occulto, nec ego scire queo.
 Credo suos servos, quod nullo spreverit ævo,
 Adjuveritque satis, cum sua vota petant.
 Nam altera vita suis servatur in arce polorum,
 D Qua pax alma viget, prælia nulla fiunt.
 Hæc quoque semper erat justa tentatio vita,
 Fornacis flamma ut aurea vasa probat.

per annos viginti duos discrete et modestissime rexit in morem Moysi, de quo scriptum est: *Erat mitissimus super omnes homines*. Sibi subditis discretus et mitis; potentibus autem sæculi valde gravis et æquus exstiterat. Hic æterna virginitate præditus, monasterium magna utilitate adimpletum, glorioso sine vitam præsentem conclusit, anno Domini 842. Nec affirmem temere hunc illum esse Bonosum abbatem, ad ejus interrogata Rudolphus in Catalogo refert librum confecisse Rabanum de cognationis commixtione, et magica arte vindanda.

* *Maturet et*, ab inusitato *maturico*.

Sic Deus omnipotens sanctos per sæva probavit
 Verbera, post reddens præmia læta polo.
 Sta, precor, esto memor Christi, patrum memor
 Pagina quos cecinit auribus alma tuis. [atque
 Fortis sis animo, sis verbo et providus actu,
 Sic fuerunt sancti, proximus esto tibi.
 Victima quod prima fuerat justissimus Abel
 Fraternali cæde hocque inemento precor.
 Improbe derisus infanda et prole Noea,
 Quo reparata manet progenies hominum.
 Quod reges sanctus capto Lot vicerit Abram,
 Qualia perpeusus sit pius ipse ab eis.
 Damna quidem in puteis sensit quod sæpius Isaac,
 Grassante invidia quæ Philistea gerit,
 Quantos pro sobole fetus effudit Iacob?
 Et Joseph quanta passus in orbe fuit?
 Dux plus ille quidem, qui totam stravit Egyptum,
 Flagris eripuit dumque Dei populum.
 Quomodo sit spretus, et qualia præstat alumnis,
 Quomodo sit tractus, improbe conviciis.
 Nam Samuel quoties Saulis tolerabat ærumnas?
 Et David latitans impia sceptrata fugit?
 Qualiter in regna prolis hic sustulit iras,
 Plurima et ex aliis turpia verba tulit.
 Omnia nempe mea, pœnarum millia quotquot
 Passi sunt sancti, dicere Musa nequit.
 Elias, Daniel, Isaias, Michas, Ionas,
 Jeremias, Jaddo, Job pater et Tobias,
 Qui fuerant mundi ceu luminaria quondam,
 Quam sævas pœnas corpore pertulerant.
 Perplures alios consumpsit flammeus ardor
 Et lapides alios atque alios frænea.
 Sicque fide fortes vicerunt prælia sancti,
 Fecerunt opera maxima justitiæ.
 Quid memorem vetera, gaudet cum sancta per orbem
 Martyrio rutilans catholica Ecclesia.
 Clare et apostolico micat irradiata tropæo,
 Vexillum et Christo fert dominante crucis.
 Tantos ergo suos Dominus perferre labores
 Hic voluit, quos ad regna superna vehit.
 Quapropter potius cœlestia semper amemus,
 Et mansura polo, quam peritura solo.
 Murmure jam nullo referamus ad æthera voces,
 Cantantes Dominum, qui pius et bonus est.
 Non est quippe Deus plagis culpandus in istis,
 Sed nostra in melius vita ferenda cito.

A Et pie flectenda est precibus clementia nostris,
 Quatenus a nobis transferet ille flagra.
 Quem pater est natum charo complectit amore.
 Sæpius huic tristi dira flagella dabit.
 Horrida quapropter nunquam tentatio mentem
 Ulla tuam superet, fortis ubique fias.
 Si quid displicuit Christo jam cuncta videnti,
 Moribus inque tuis, corrige hoc citius.
 Hocque superna monet lex hoc et jura paterna,
 Hoc fraternus amor, hoc studeas facere.
 Te quoque jam facias tota virtute paratum,
 Ut quo pervenias, tristitia nulla fiant.
 Quod tibi concedat auctoris sancta potestas,
 Hoc nobis tecum summus in arce Dens.
 Fistula has Mauri senis cantavit in horis,
 B Cænas (sic) dilecto, sancte Bonose, tibi.

XXX. — ITEM AD EUMDEM.

* Nam pictura tibi cum omni sit gratior arte
 Scribendi ingrata non spernas posco laborem.
 Psallendi nisum, studium curamque legendi,
 Plus quia granima valet quam vana in imagine forma,
 Plusque animæ decoris præstat quam falsa colorum
 Pictura ostentans rerum non rite figuras.
 Nam Scriptura pia norma est perfecta salutis,
 Et magis in rebus valet, et magis utilis omni est,
 Promptior est gustu, sensu perfectior atque
 Sensibus humanis facilis magis arte tenenda.
 Auribus hæc servit, labris, obtutibus atque,
 C Illa oculis tantum pauca solamina præstat,
 Hæc facie verum monstrat, et fame verum,
 Et sensu verum, jucunda et tempore multo est.
 Illa recens pascit visum, gravat atque vetusta,
 Deficiet propere veri et non fide sequestra est.
 Perspice qui fuerint auctores atque sequaces
 Istarum rerum, tunc et certissimus inde
 Noscere jam poteris tibi quæ sint arte parandæ.
 b Primitus Ægyptus umbrarum lumina pinxit,
 Lumina tincturis varians formavit et umbris.
 Hæc sonat *angustans tribulatio*, sit, sonat et quod
 Angustans tribulat, parum juvat arte reperta.
 Ast petram Dominus legis cum grammate sculpsit,
 Contulit insignia, et populi mandata magistro.
 D c Mons sonat illa mea mensura atque amphora juxta
 Amphora justitiam, vitam mensura modestam.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

* *Nam pictura tibi*, etc. Contendit inter se scriptoriam artem cum pictoria, qua sese Bonus jactantius efferebat; atque ab utili, jucundo, necessariam humano generi et a Deo ipso monstratam scribendi facultatem, longe quidem anteponebat pingendi delicato invento.

b *Primitus Ægyptus umbrarum*, etc. Ita Plinius lib. xxxv, c. 3, et ejus interpretes, quanquam apud ipsos sex millibus annorum inventam, priusquam in Græciam transiret, ut vanam prædicationem refert. Inventæ vero gradus artis primum ponit umbram hominis lineis circumductam; inde imaginem singulis coloribus expressam, monochromaton dictam: hinc demum Babylonios colores diversos intexuisse

picturis. De quibus ad Callium Rhodiginum, lib. vii, c. 11, et lib. xxix, c. 24, et *μυρόπαυτος* in Adagio. Rabano autem favet contra Bonosum artis elegantia singulare: pictorem, cum ipse loquitur, loqui male; at cum pictura, bene utique: opus enim tunc loquitur et commendat artificem. Ægypti vero hic etiam non alius repetitur a Misraim מִצְרַיִם Hebræo, quod Chami filio nomen, *tribulationem* significat et angustias, ut ex radice צַר liquet.

c *Mons sonat illa mea mensura atque amphora*, etc. Obscurus hic versus, si montis nomine Sina vel Sinai in deserto Pharan accipit, cujus in vertice lapideis descriptam tabulis legem Moysi Deus tradidit. Sinai enim vel Sin Hebræis *rubus*, Syris est *inimicus*.

Jussa quoque ostendunt Domino nos lege teneri. A

* Quid laborem scriptis commenta edicere plura.

(Defectus alius post pag. IV notatur.)

XXXI. — ^b DE FIDE CATHOLICA RHYTHMO CARMEN
COMPOSITUM.

Æterne rerum conditor,
Et clarus mundi formator,
Deus in adjutorium
Intende tu humilium;
Cordeque tibi devotum,
Festina in auxilium.
Da mentis fida regmina.
Ac verbi clara munera;
Da vota cordis optima.
Et facti dona plurima;

B

Sensum corde purissimum,
Famen ore pacificum.
Ut tuam laudem fame
In primis possim dicere,
Magnam, miram ac præclaram,
Digna voce justissimam;
Mæque sim miseræ
Compunctus memor ultimæ.
Deus salus credentium,
Deus vita viventium,
Deus deorum omnium,
Deus et princeps principum,
Deus summus amabilis,
Deus inæstimabilis,
Altus prosator, vetustus
Dierum, et ingenuus,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

tia. Rabanus autem hic *mensuram* interpretatur vel *amphoram*. Cum vero Sin longe a notione Middah vel Chad sepositum sit, suspicari liceat Sin et Hin Rabanum confudisse, ut cum notissimum Hin in Scripturis mensuræ genus sit, et Latinus interpres alicubi *sextarium* verterit, hujus vocis etymon, incurioso talium usu, Sin et Sinai monti ascripserit. Id quod callens lingua theologus amicus ita deducebat, ut Rabano oblatum forte hoc etymon conjiceret quod pro Σ vel Δ assumpto Υ , sonuerit ei *Zehina* (זֵהִינָה). Ecce *Hin mea*, id est mensura vel amphora. Verum facilius hoc mihi credi postulem Rabano sanctum Augustinum, quam linguæ illius arcana fuisse hic in mente et in oculis, qui ad psalmum LXXVII, quod Sinai terminus et claustrum quoddam

γράφοντας εἰς κάλλος appellabant; unde et iis κάλλιγράφια, qui nobis librarii, et venuste scribentes anti-quarii; partim aliorum, qui γράφοντες εἰς τάχος, priscis, notarii; de quibus Martialis:

Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Sed ne aliorum hic in messem ingrediamur, satis sit instituto nostro meminisse Theodosium Juniores imp. litteras tam venuste pinxisse, ut inde seu victum factitans Alligraphi nomen meruerit; et hac ætate nobilem scriptorem repertum esse, qui nobiliore scriptoræ artis symbolo, interpretor mentis suæ, pennam scientiæ, prudentiæ, sapientiæ operatam, gloriosæ Deiparæ matris honori consecratam, perenne donarium esse voluit, quo discerent qui *ἔκτα πτερόντα*, ut Homerus sæpe loquitur, pennata verba, per hujus ævi cacoethes temere plurimum et imperite spargunt, Cœlitum ope, non solum calami beneficio, perennare. Quæri vero solet an prisci nostri cœnobitæ librarii, qui pellibus et membranis tot scrinia bibliothecarum impleverunt, pennis, ut jam vulgo scriptores, ex anserum, gruum, cygnorum alis usi sint, an juncis potius et arundinibus, ex quibus calamos aptabant prisci. Auctores, qui rem certo definiant, fateor haud me legisse; ex arundinis et calami promiscua significatione, qua sequioris ætatis nonnulli utuntur, lis finire non potest. Si quis conjecturæ locus, apices majusculos et ductus unciales, quibus vetustiores membranæ plerumque exarata, easim pronuntiare calamorum opera perfectos, minutiores litteras et *ταχυγραφίαν* pennis expedita fuisse, quem sensum in versibus Albini, scriptorio consecratis, insinuari putamus.

C

* Quid laborem scriptis commenta edicere plura? Etsi quantitatis parum sedulus observator in poetica sua Rabanus, putavi tamen scripsisse potius: *Quid labor est*, nam nullo alioqui negotio vertere carmen potuit:

Quid scriptis commenta edicere plura laborem?

Scriptoriam facultatem commendat, alibi a nobis laudatam (*lib. Antiq. Fuld.*), pro captu Rabani et mediæ ætatis, seu expetitiam nobilibus monasteriis et bibliothecis, imo reipublicæ ante typographiam inventam, apprimè necessariam. Ejus Deum facit auctorem, qui legem jubens et tabulas, digito suo scriptas Mosi tradiderit. Quo et vatum antiquissimos, et eorum principem Moysen, referre licet, qui, secundum Isaiæ sermonem, manu sua Domino scripserunt. Et quid in hoc genere divinius? *Jesus inclinans se deorsum, digito scribebat in terra* (*Joan. VIII*). *Ego Paulus scripsi manu mea*. Et: *Salutatio mea manu Pauli*. In veterum placitis est: Manus rationis ac sapientiæ quasdam esse ministras. Ab earum motu facili ac innato, innumeras artes in genus humanum profluxisse, architectonicam, culturam agrorum, musicorum cujusque generis organorum fabricam, usum et suavem concentum; vestiariæ, armaturæ, rei metallicæ, nauticæ copias ad ornatum et utilitatem sane quidem affluentes; omnium denique quæ hominum juri in orbe subjacent, manuum solertia percipi et administrari. Sed de pingendi et scribendi ratione, quæ genera duo latissime patent, nobis sermo; et quia posterius priori Rabanus anteponit, legatur ea de re, si placet, Cælius Rhodiginus, *Lect. antiq. lib. IV, c. 3*, ubi post manuum laudem, commendat scribendi donum. Græci duplex statuere scriptorum genus, partim eorum quos τούτ

D

Tramite quo recto penna volantis eat.

Utriusque, et calami et pennæ, in monasteriis ad rituales libros et cantum ecclesiasticum celebrem usum viguisse, recordantur avi nostri.

^b Effectu a dispositione plurimum poeta laborat. Iambici versus sunt, sed in quibus, ut de Pindaro quoque dixit magnus vates:

Fertur numeris lege solutus.

Rhythmus appellari crediderim, quia cum, teste V. Beda, Rhythmus sit modulatio sine ratione, non metrica lege, sed numero syllabarum ad aurium judicium examinata, hic iambici concinnitas soni tantum imitatione quadam. Argumentum valde pium est, totius humani generis conditi et restaurati œconomiam complectens; nec non religionis Christianæ præcipua capita subjiciens animo lectoris, haud invalido sensu.

Eras absque origine
 Primordii et crepidine :
 Qui es, eris in sæcula
 Sæculorum infinita.
 Cui est unigenitus
 Christus proles charissimus
 Dicentis de corde verbum ,
 Satum ante Luciferum ;
 Coæternus in gloria
 Deitatis perpetua.
 Cum quo simul et Filio
 In sempiterno sæculo
 Spiritus sanctus æqualis
 Regnat, et honorabilis
 In eadem substantia
 Deus manens per sæcula.
 Non tres deos, nec profero,
 Sed unum Deum prædico,
 Salva fide in personis
 Tribus gloriosissimum
 Summum, justum, rectissimum ,
 Super omnes mitissimum.
 Deum Patrum piissimum,
 Omnipotentem Dominum,
 Factorem visibillum,
 Simul invisibillum,
 Deitatis principium,
 Et creatorem omnium.
 Christum Jesum charissimum,
 Omnipotentis Filium,
 Imaginem verissimam,
 Dei et sapientiam,
 Virtutem per quam fecerat,
 Omnia quæ formaverat.
 Sanctum quoque paraclitum,
 Vivificantem Spiritum,
 Qui ex Patre et Filio
 Procedit ab exordio,
 Pignus, donum gratissimum,
 Promissum lucidissimum.
 Una trium essentia,
 Una est et potentia,
 Omousion, deitas,
 Atque una æternitas ,
 Beatitudo sanctitas ,
 Magnitudo et bonitas.
 Solus Deus in sæcula,
 Concludens cuncta tempora,
 Quibus formavit æthera,
 Terram simul et maria.
 Excelsus in cœlestibus,
 Gaudens primus agminibus.
 Bonos creavit angelos ,
 Ordines et archangelos ,
 Principatus et virtutes,
 Thronos, dominationes,
 Potestates et cherubin,
 Gloriosa et seraphin.
 Uti non esset bonitas .

A

Otiosa ac majestas
 Trinitatis in omnibus
 Largitio numeribus,
 Sed haberet cœlestia,
 Quibus det privilegia.
 Sed cœli regni apice
 Stationis angelicæ
 Claritate præ fulgoris,
 Venustate speciminis
 Superbiendo ruerat
 Lucifer, quem plasmaterat.
 Apostatæque angeli

B

Eodem lapsu lugubri
 Auctores cenodoxiæ
 Pervicacis invidiæ ,
 Cæteris remanentibus
 In suis principatibus.
 Draco magnus , tæterrimus,
 Terribilis et antiquus,
 Qui fuit serpens lubricus,
 Sapientior omnibus
 Bestiis, animantibus
 Terræ ferocioribus.
 Tertiam partem siderum
 Traxit secum in barathrum
 Locorum infernalium.
 Diversorumque carcerum ,
 Refugus veri luminis
 Parasitus præcipitans.
 Dum pius mundi machinam

C

Prævidens et armoniam ,
 Polum et siccum fecerat,
 Atque aquas diviserat,
 Herbarum format germina
 Virgultum ac arbuscula.
 Solem, lunam ac sidera,
 Ignem ac necessaria,
 Aves, pisces et pecora,
 Bestias, animalia ,
 Tum demum honorabilem
 Ipse condidit hominem.

D

Huic præcepit firmiter
 Manere immortaliter,
 Suam sacram imaginem
 Servare venerabilem,
 Sequique jussa Domini,
 Vicarius cum sit Dei.
 Esto, dixit, humillimus,
 Rector mundi et dominus,
 Nam cuncta tibi tradidi,
 Ac dominatu subdidi,
 Quæ sunt mundo viventia
 Ac terra germinantia.
 Utere ei sapiens,
 Omnia quævis comedens,
 Fructus ligni poniferi
 Simulque salutiferi,
 Pomum ne ligno velitum
 Mandas tibi mortiferum.

Hæc sævus, ut audierat,
Chelydros et inviderat
Dira pestis timuerat ;
Unde illa corruerat,
Ne homo cœlum habeat,
Quem jam plasmatum viderat.

Adire et tentat feminam,
Quem sator junxit copulam,
Suadet pomum mandere,
Ac viro suo tradere
Promittit deis similes,
Si frangatur esuries.

Consentit illa citius
Quod si non foret satius,
Mandit et viro tradidit,
Et ambo simul decepit,
Dum cōtra jussum Domini
Est pomum ligni vetiti

Ambo miserabiliter
Cernunt se nudos turpiter,
Certant cum perizomate
Commissum scelus tegere,
Cataphronysis ^a folio,
Sed non latet a Domino.

Excelsus visitaverat,
Quos jam sanos reliquerat,
Adam timens sub arbore,
Latitabat umbramine,
Quem voce ita duriter
Increpavit et fortiter.

Adam, cernis nunc ubi es,
Inobediens lapsus es.
At ille se tutamine
Excusabat excedere,
Alteri causam criminis
Vindicabat peccaminis.

Post hoc eis Altissimus
Fecerat, quod justissimus,
Cinxit eos velamine
Byræ ^b et decentissime
Morituri pelliculo
Ut vestireatur mortuo.

Tunc paradisum liquerat
Adamus quem ejecerat.
Deus quoque pertinacem
Nunc duræ terræ cultorem
Ydrost ^c ei et tribulos
Pareret atque carduos.

Hic generavit sobolem
Nam binam cum discrimine :
Alter alterum vulnere
Prostravit impiissime,
Hoc venenum invidiæ
Anguis sævit in homine.

A

Grassatis sicque duobus
Protoplastis parentibus,
Post tota ruit propago,
Et absque adminiculo
Auctor peccatum auxerat,
Ad inferna detraxerat.

Creverunt homicidia
Dum crevit philargyria,
Abundabat luxuria
Dum anxit gastrimarchia,
Tota nefanda criminata
Jam possidebat glareata.

Noe Deus temporibus
Mersit aquis ultricibus
Totam mundi progeniem,
Adam et claram sobolem,
Præter quos arca vexerat,
Et Excelsus servaverat.

Sed item ptyra ^d cœpere
Sordidare terricolæ,
Neque laverunt flumina,
Ut non crescerent crimina,
Nec quos mors absorbuerat
Epistimi ^e domaverat.

Hoc Abraham post viderat,
Nec tamen hunc juvaverat,
Isaac quoque et Jacobus,
Celsi patrum cum cœtibus.
Legislator et Moyses
David simul et prophetes.

Nec profuit industria
Ullius atque stychia ^f
Post mortem infernaliam
Penetrabant cubilia.
Regnabat mors latissime
Super omnes durissime.

Ni solius clementia
Auctoris et potentia
Subveniret miserrimis
Jacentibus in infimis,
Totus homo cum sobole
Interiret peccamine.

Omnipotens mitissime
Misit Pater ab æthere
Filium unigenitum
Amatum et dulcissimum ;
Ut hominem a tellure
Sublevaret piissime.

Aliena astutia
Quem seduxit versutia
Diri draconis spicula
Vulnerabant præcordia.
Et sontem sibi subdidit,
Quem cleps ipse non condidit.

B

C

D

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

^a Κατοπρόνοια, contemptus.

^b Id est pellis.

^c Ἰδρώτα, puta sudorem, nam ὄδρα, serpens aquatilis.

^d Πτίρα. Forte pennas, tabernacula.

^e Ἐπιστήμη, scientia, experientia.

^f Στοιχία, translate, pro elementis artium, præcipue geometris. Hic forte ipsa arte.

quanta Dei pietas,
 Et sempiterna bonitas
 In se Deus susceperat
 Hominem quem creaverat,
 Illum sibi quæsierat,
 Quem non iuste perdidit.
 Virgo Deum conceperat,
 Gabriel quem prædixerat;
 Postque novem curricula
 Mensium et volumina,
 Incarnatum ex Virgine,
 Verbum venit cum salute.
 Pastores natum præsepe
 Gaudebant Jesum cernere,
 Stella flagrans et lumine
 Magos duxit cum munere.
 Herodes cœpit quærere
 Christum regem occidere.
 Parvulorum in millibus
 Sæviebat cum cladibus,
 Talia in initio...
 Mundus obtulit Domino,
 Studet morte perimere,
 Qui venit vitam reddere.
 Ter denis magnis orbibus
 Annorum actis mensibus
 Ab Joanne in Jordane
 Vincit erat baptismate,
 Lavit se unda latior,
 Quod ipsa esset purior.
 Spiritus super columbæ
 Jesum mansit in specie,
 Pater prolem testaverat
 Mundo, quod non crediderat
 Trinitatis mysterium,
 Consecravit sic baptismum.
 Ivit Jesus in eremum,
 Ferarum habitaculum,
 Illic tempus jejunii
 Peregit salutiferi,
 Quater denosque noctibus
 Junxit soles inesibus ^a.
 Erepton [serpens] ibi callidus
 Aderat cum doloribus [dolis],
 Suasit hunc de lapide
 Nam sibi panem condere
 Dipsitis ^b, vult velamine
 Verborum Christum noscere.
 De templi alto culmine
 Jubet Jesum descendere.
 In monte mundi gloriam
 Ostendit et monarchiam,
 Se cuncta dare promisit,
 Si cadens se oraverit.
 Tantum perverse locutus,

A

Quantum fuerat perversus,
 Seps ipse se plaudaverat ^c
 Posse quod nunquam poterat,
 Sed cupiebat sternere,
 Quem se sperabat vincere
 Adam primum hic vicerat,
 Quem secundus prostraverat
 Gula et philargyria,
 Simul et cenodoxia,
 Cùm quibus illum repulit
 Jesus et igni tradidit.
 Postquam zabalus pulsus est,
 Angelis ministratus est,
 Advocavit discipulos,
 Plures jam et apostolos,
 Inter quos signa plurim.
 Fecit atque miracula.
 In Chanan vinum fecerat,
 Simul et firmaverat
 Fidem rudem tum comitum,
 Dum perfecit miraculum,
 Eisque altum abyssum
 Patrefecerat dogmatum.
 Late per Judæ termina
 Coruscabant miracula,
 Dum missa virtus cœlitus
 Operatur divinitus,
 Monstrabat se hominem,
 Qui regnabat in æthere.
 Cæcorum multa millia
 Cernebant clare lumina,
 Multi surdi per agmina
 Currunt, quærun salamina
 Saltat claudus lætificus,
 Gaudet sanus et leprosus.
 Tota draconis horrula
 Vis fugit omos ^d callida,
 Cum ex multis clamantia
 Exiebant dæmonia,
 Christum Domini testantia,
 Quem non capiunt sæcula.
 Venit jam salutiferæ
 Tempus mortis Dominicæ,
 Summus quo secum decrevit,
 Ut hominem redimeret,
 Redderet sævo merita
 Et pœnarum dignissima.
 Movit Judæa prælia,
 Contraxit plebis agmine
 Sanctum ad tribunalia
 Duxerunt et concilia
 Comes Judas trucissimus
 Quod sanxit cum principibus
 Traditur vincit gentibus
 Christus a pontificibus,

B

C

D

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

^a Inesis, pro jejuno.^b An ei dipsas, an deipnistis, a δειπνίζω.^c Forte pro plauserat, nisi malis laudaverat.^d An ὄμως, simul, vel ὠμά, crudeli.

Sputis, flagellis, alapis
 Illusus atque spinetis
 Crucifigitur innocens
 Consentit rex insipientis.
Terra expavit, facinus
 Hoc motu notans citius,
 Elementa tremuerant,
 Astra et se celaverant,
 Solus homo non timuit,
 Quod solus ipse confecit
Tum revixerunt mortui,
 Et patuerunt Erebi
 Obscura loca carcerum,
 Cum venit auctor luminum
 Vectes, seræ contractæ sunt.
 Justi et liberati sunt.
Gemit hostis in catena,
 Cum feci: Rex judicium
 Et sanctis liberamina,
 Quod doluerunt tartara;
 Victor Christus ascenderat
 Suos et secum duxerat.
Tertia lux redierat,
 Christus et resurrexerat,
 Jam victurus in gloria
 Victor clarus per sæcula,
 Deus virtutum Dominus,
 Rex regum potentissimus.
Quater denis post diebus
 Versatus cum lætantibus
 Ostendit se miraculis
 Vere vivum discipulis,
 Omne tulit mirantium
 Corde quod erat dubium.
Jubens eis discurrere
 Per mundi plagas dogmate.
 Ite, ait, per populos
 Et ferte fructus plurimos,
 Docete verbo fideli,
 Servare hoc quod docui.
Eos qui velint credere,
 Lavate sacro flumine
 Dei Patris in nomine
 Natique cum Spiramine,
 Laxantes cuncta crimina,
 Et docete remedia.
Ast vobiscum in sæculum
 Ego sum non solatium,
 Cum videritis fervere
 Mundum bellis et errore,
 Nolite tunc pavescere,
 Nec pugnis malis cedere.
Omnis terra cum sobole,
 Ponto simul et æthere,
 Data mihi regimine
 Cedit, servit et munere,
 Vincit hostis expulsus est,
 Mundus et liberatus est.
 Ascendo nunc lucidum jam

A

Chari Patris ad solium,
 Qui me misit ab æthere
 Totum mundum redimere,
 Carpere regna debita,
 Et esse in Patris dextera :

Nulla vestra tristitia
 Teneat nunc præcordia,
 Mitto vobis lætissimum
 Nam paraclitum Spiritum,
 Ipse vobis ut ego sum
 Est magister in sæculum.

psi tenent quod monuit,
 Ille ivit quo debuit,
 Super astra celsissima
 Sedet in Patris dextera,
 Judex nempe novissime
 Venturus et in æthere.

B

ipse de cœlis Domino
 Descendente altissimum
 Præfulgebit clarissimum
 Signum crucis et vexillum.
 Plangor super se nimius
 Erit tum cunctis gentibus.

Tectisque luminaribus
 Duobus principalibus
 Cadent in terram sidera
 Ut grossus de ficulnea,
 Eritque mundi terminus
 Ut fornacis incendium.

C

Clangor buccinæ quaternas
 Sonabit terræ per plagas.
 Discurrunt coruscantia
 Fulgura et tonitrua
 Tunc in montium specubus,
 Abscondent se exercitus.

Ergo erit dies ille,
 Dies planctus et lacrymæ,
 Dies iræ et vindictæ,
 Tenebrarum et nebulae
 Dies magnæ angustiae,
 Laboris ac tristitiæ.

In quo cessat mulierum
 Amor ac desiderium,
 Hominumque contentio,
 Mundi hujus et cupido
 Cum cœlo, terra, ardore
 Conflagrant atque lumine.

D

Turba primi archangeli
 Strepente admirabili,
 Erumpent munitissima
 Claustra ac polyandria,
 Surgit homo a tellure
 Restauratus a pulvere.
 Undique conglobantibus
 Membrorum paginibus [compagibus],
 Animabus ætralibus
 Eisdem obviantibus,
 Certant sancti cum munere
 Christo Regi occurrere.

Altithrono glorioso
 Rex sedebit in solio,
 Angelorum tremebunda
 Circumstabunt et agmina,
 Cuunctis iudex cum propria
 Secundum reddet merita.

Stabimus et nos pavidi
 Ante tribunal Dei
 Reddemusque de omnibus
 Rationem affectibus,
 Nostra videntes posita
 Ante obtutus crimina,

Librosque conscientiae
 Patefactos in facie;
 In singultus erumpemus,
 Et fletu diro gememus,
 Subtracta necessaria
 Operandi materia.

Tunc fideles nam caelestem
 Urbis summæ Hierusalém
 Sustollentur ad patriam,
 Introibunt ad gloriam,
 Ubi fulget vera pacis
 Lux Christus, sol mirabilis.

Hymnorum cantionibus
 Sedulo tinnientibus,
 Sanctis tripudiantibus
 Angelorum ex millibus
 In paterna claritate
 Se gaudent Christum cernere.

Sic viginti felicibus
 Quatuor senioribus
 Coronas jam mittentibus
 Agni Dei sub pedibus
 Laudatur tribus vicibus
 Trinitas æternalibus.

Bis binis coram stantibus
 Unitis animalibus,
 Terna laude sonantibus
 Sanctus Sabaoth Dominus,
 Hac sancti manent gloria
 A sæculis in sæcula.

Zelus ignis furibundus
 Consumet adversarios,
 Nolentes Christum credere
 Deo a Patre venisse,
 Retro ruunt perpetui
 In ignis flammis impii.

Ubi habentur tenebræ
 Vermes et diræ bestiae,
 Ubi ignis sulphureus
 Ardet flammis edacibus,
 Ubi rugitus hominum,
 Fletus et stridor dentium.

Ubi gehennæ gemitus,
 Tonitruus et horridus,
 Ubi ardor flammaticus
 Sitis famisque maximus,
 Ubi tortor durissimus

A

Auguet pœnam cum laribus,
 Satan atro cum agmine
 Quo tenetur in carcere
 Religatus in Tartara
 In æterna incendia
 Cocytique Charybdibus
 Submergetur in gentibus,
 O Deus veri luminis
 Auctor et omnis hominis,
 Miser ego quid faciam,
 Tunc ubi atque fugiam,
 Cum tremet mundi machina
 Sub flammaram monarchia?

B

Quo me tum possum vertere
 Et suffragia querere,
 Cum contra me sententia
 Profertur in magna angustia?
 Accusor reus criminis,
 Cum non sit favor operis.
 Damnant me facta propria,
 Verborum multa millia,
 Amor malus cum rubore.
 Ira rixæ et macula
 Totum patet in lumine
 Mentis et penetrabile.

C

Cerno tremens quod feceram,
 Et diu quod celaveram,
 Nec adjuvant solatia,
 Patris et matris famina,
 Turba nec amicabile
 Præstat iuvamen debilis.

Unde salus jam, Domine,
 Mihi veniet prospere
 Præter tuam clementiam
 Solam, et veram gratiam;
 Aut quis dat indulgentiam
 Præter tuam potentiam?

Te, bone Jesu, deprecor,
 Auctor vitæ et redditor,
 Salva tuum mancipium,
 Munus et da perpetuum,
 Verax ut tuo fame
 Justificeris, Domine.

D

Tibi grates ex pectore
 Redemptus a discrimine,
 Deo vivo ut referam
 Læta voce victoriam,
 Sequens te Regem propriam
 Raptus ex hoste Dominum.

Nuncque rogo uti jubeas,
 Et in me hoc perficias,
 Quandiu in ergastulo
 Sum clausus carnis sedulo,
 Ore, corde et opere
 Te canam faudem, Kyrie.

Doxa tibi, Altithrone,
 Rex cœlorum sanctissime,
 Qui me tuo iuvamine
 Consolaturus optime

Laus et honor cum gloria
In sæculorum sæcula.

A

Trux deturbat oves, cæde cruentat
Nullius miseret, sævit in omnes.

His commota malis turba reliquit
Antiquum stabulum, sit peregrina,
Læsis una salus pergere longa est.

Venit summa dies, tempus amarum,
Quando extrema pati turba coacta est,
Et convicta malis linquere sedes.

Cuncti conveniunt undique fratres,
Queis mens una fuit parque voluntas,
Immitem ut precibus flectere certent.

Duratus qui animo spreverat omnes,
Irritans populum pellit ab æde.
Desperare dedit Patris amorem.

Diverso interea moenia luctu

B

Miscentur, resonant cymbala cumque
Et signum Ecclesiæ convocat omnes.

Accurrunt tumulo martyris almi
Flet mixta senibus plebs juniorum,
Ex imo gemitus pectore ducunt.

Expanduntque manus cum prece fusa.

(Defectus post pag. ult. vi notatur.)

b TITULI ET INSCRIPTIONES

c ALTARIUM BASILICÆ S. SALVATORIS FULDENSIS.

XXXIII.

Hoc altare Deo fulget honore novo
Candida Wirina^d, Concordia, cum Mederisma

Pro me, quisque legas versus, orare memento
Raban dicor ego, tu sine fine vale.

XXXII. — METRUM DE TRANSITU MONACHORUM.

Currens, charta, procul nuntia porta
Dilecto gravia munera fratri,
Quæ infausta tulerat temporis hora.

Quæ dudum eripuit sorte nefanda
Sons, fraus atque dolor, et labor ingens
Longas compulerat quærere terras.

Pars ablata fuit parsque remansit,
Cum divisus homo prob doior! unus
Est voto atque anima corpore bino.

Postquam tu, unanimis frater, abiisti,
Ast mox per varios torsus ubique
Sum casus, odiis læsus et atris.

Sed nunc doleo pectore tristi
Multum posse malum heu! generale,
Quam soli mihi met condere damnum.

Ex quo seditio noxia dudum
Inter nos orta est, nemo valebat
Lenire hanc precibus, nec dare finem.

Crescens sed nimium tempore multo
Aucta est perque dies sorte maligna,
Vastavit populum Patris ob iram.

Durescit qui animo, et cedere nescit,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

a Secessionem sub Ratgario abbate factam hac ode describit, de qua ex commentario Vitæ Eigilis abbatis lib. 1 Fuld. antiq.

b Sequitur aliud carminum genus, quo pro ingenii laude qua floruit, et opinione doctrinæ, Rabanus illustres passim ætate sua excitatas basilicas versibus suis, partim sponte, partim rogatus, ornavit. Codicis hic mutili et hiantis sortem deplorent merito homines antiquæ historiæ et ecclesiarum suarum originum amantes. Nam præter inscriptiones et lemmata quæ librarius sæpenumero neglexit, plagulæ membranæ complures excisæ; atque sic una tituli et argumenta versuum non pauca periire. Neque dissimulo nomine cœlitum hic multa legi et a Rabano celebrari, quorum non temere alibi memoriam eruas. Et quia in honorariis tot epigraphis, quæ non templis tantum nobilibus, sed eorum singulis etiam aris contigere, longum et spissum nimis opus sit, in translationes, reliquias et conditoria sanctorum, qui agminatim pronuntur, inquirere, et ex tam dense cohærentibus uvis scilicet mustum exprimere; nos posca contenti, ut quodque dignum memoriæ prodi in manus venerit, ita qua licebit, noscitantæ historiæ veteri facem accendemus. Unum monere non sit abs re, titulorum et transmissionum auctoritate, nisi aliunde magis elucescat, non hic doceri aut ex Rabani verbis cogi, integra sanctorum corpora translata, deposita, condita; sed eorum reliquias, cineres et exuvias, satis fuisse parandæ memoriæ condendisque titulis. Nec laborandum mihi apud æquos censors video qua fronte excepturi sint agrestem hanc Musam delicati poetæ, quos meminisse oportet sua enique atati et ornamenta et vitia adhæsisse, horumque fructum et incommoda juxta æstimari. Sed ne Rabanum ipsi tamen inauditum jugulent, quæram ex iis quo jure Virgilio licuerit et Propertio *Italam, Arabiam* capite corripere; Juve-

nali *Stoicidas* penultima brevi inducere; Ovidio *Tuticanum* eundem contrahere et producere, atque id genus. Cur, inquam, aliis etiam poetis fas fuerit sibi tam multa indulgere? an quia contumaces in eos plurimæ voces et syllabæ, jugum poeticum excussum ibant, atque idcirco cogi in versus sine fustuario non poterant? An, ejurato Latii jure, in Græcorum poetarum leges transire malebant,

Quibus est nihil negatum,
Et quos *ἄρα, ἄρα,* decet sonare.

ita ut in eorum floribus reperias passim *Lucianos, Claudianos, Julianos*, penultima correpta. Quæ a me taceri propterea non decuit, quod his animadversis, toti Christianorum poetarum nationi, non solum Fortunato et Rabano mitiora judicia video parari, et grammaticorum una serulas utcumque reprimi.

c Fuldensis basilicæ, anno Christi 818, indictione xii, mensis Novembris prima die, dedicatæ, memoriam cap. 3 lib. 11 Antiq. Fuld. recolimus; in qua quidem Dei beneficio singulari contigit ut cum epigrammata Rabani seorsim isthic litteris mandata sint, ex iis conjecturam faceremus, inscriptiones altarium, quæ hic ex abrupto traduntur, omnes pertinere ad basilicæ Fuldensis ornatum, quæ Salvatoris honori consecrata fuit. Cæterum ut in illa descriptione plagiarum et situs templi potissimum habita ratio, ita hic altarium, quæ sanctorum exuviis, et illustribus versuum epigraphis pulchra steteret. Unde et plura hic epigrammata quam in Actis dedicationis leguntur. Sed, quæ rerum omnium vicissitudo est, neque templi situs, neque altarium vel carminum memoria in posthumis operibus, præterquam in hisce scriptis, vivit. Tantum in præsens memoria eorum quæ nuper lucem aspexerunt, ut ex his norit lector illa ornari, et hæc per ista expleri posse.

d Vetus Litaniam Fuldensis et S. Galli, *Verena*; au Berenice, quæ vulgo *Veronica*.

Assistunt tecum Gertrud et ipsa simul.
Nam dilecta Deo hic rite Theophila mixtim
Adjungit vota atque favet precibus.
Virginei flores, meritis pulsate Tonantem,
Placatum et nobis reddite, quæso, Deum.

XXXIV. — *Et in dextro altare isto.*

Hoc altare tenet Timotheus apostolus almus,
Vitalis martyr, Vitus et ipse simul,
Fortunatus adest, Felix Tiburtius atque,
Servilianus amor, Sulpitiusque pius.
Marius et Martha pariter cum pignore bino,
Martialis martyr cum Diogene simul.
Sanctus Firminus, Liberalis Fuscianusque,
Rusticus et Firmus, Castulus atque Zenon.
Cum quibus en gaudet hic Victoricius apte,
Gentianus martyr congratulando manet.
Hos peto tu, orator, precibus placare patronos,
Si velis summi scandere regna Patris.

XXXV. — *a Ad altare sancti Stephani.*

Levita hanc Stephanus simul et Laurentius aram
Exornant meritis, Pancratiusque pius.
Donatus, Victor, Vincentius, et Cyriacus,
Quintinus martyr atque Sebastianus,
Cumque quater denis Ferrutius ipse precando
Instat martyribus, poscite lucis opem.

XXXVI. — *b Ad altare sancti Clementis.*

Hic Clemens martyr, pariter cum martyre Lino,
Sanctus Alexander et Favianus adest.
Marcellus, Stephanus, Cornelius et Cyprianus,
Lactantum et turba sanguine tincta suo.
Aureus hic præsul Justinus martyr et ipse
Rite juvant precibus atque bonis meritis,
Hisque Saturninus martyrque Georgius apte
Exorat junctus pro populis Dominum.

c XXXVII. — *Ad altare sanctæ Agathæ virginis*

Martyr Agatha Dei, Petronella, et tu Juliana,
Lucia, Perpetua, nosque Sabina fove.
Præde cum sacra foveas nos, virgo Basilla,
Sicque piis meritis sancta Pudentiana.
Regina virgo conjuncta sororibus istis,
Tu nobis pandas regna poli precibus.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

a Secundum ordine inter editas basilicæ epigraphas, cujus ibi titulus: *In porticu septentrionali, in sinistra, absidæ orientalis.*

b Quartum in editis, scriptumque fuit vel insculptum, *Dextræ absidis orientalis, in porticu basilicæ meridiana.*

c Dedicacionis actio: *In parte septentrionali transversæ domus.* Et distichon illic ommissum:

Præde cum sacra foveas nos, virgo Basilla;
Sicque piis meritis, sancta Pudentiana.

d Huic epigrammati titulum olim dedimus a loco. *In sinistra arcus, qui respicit domum orientalem.* Jamque carmen id tetrasticho novo cunctatum cernis.

e Remigius.

f Titulus editi carminis: *In dextra ejusdem.* Carmen autem duobus, qui ibi præteriti fuere, versiculis explendum est.

A XXXVIII. — *d Ad altare sancti Lucæ evangelistæ.*

Lucas qui scripsit cum gestis dogmata Christi,
Vinclis hic Petri mixta locat spolia.
Augustinus adest, Germanus, ipse Remeius,
Maximinus præsul atque Medardus oval.
Ambrosius doctor, Eusebius atque Vedastus
Suppremi nobis numen adesse petunt.
His simul adjunctus pro nobis martyr et Hermes
Exorat Dominum, postulat et veniam.

XXXIX. — *f Ad altare sancti Marci evangelistæ.*

Marcus Evangelium qui scripserat arte Pelasge,
Martyre cum Paulo hic atque Joanne manet.
Ipse Valentinus, Gorgonius atque Nazarius,
Germani, et septem, Gordianusque simul.
B Candidus Exsuperus, Victor, Mauritius atque
Silenus martyr et Timotheus oval.
Abdoque cum Senne, Prothus martyrque Hyacinthus,
Quos nobis, Christe, rite favere facis.

XL. — *Ad altare sanctæ Agnetis virginis.*

Agnes et Euphemia, Genoeva, Susanna, Columba,
Hoc altare ornant rite suis precibus.
Cum queis tu, Brigida, et tu, virgo Scholastica, ten
Placatum nobis Altithronum facias. [per

XLI. — *Ad altare g sancti Benedicti in crypta occidentali.*

Hanc, Benedicte Pater, cryptam tutaberis aram,
Sanctus Honoratus hanc simul ipse colit.
Eucherius, Trudo, Arnulphus, Servasius b atque,
C Cuthbertus, Beda hic Equitiusque manent.
Hicque Columbanus fixa stat rite columna,
Martyris et tumulo subsidia apta feret.

XLII. — *Ad altare sancti Ignatii.*

Hunc titulum martyr Ignatius et Florianus,
Ursicinus servat atque Rogatianus.
Emmeramus adest, Julianus, Patriciusque,
Sanctus Wigbertus, martyr et Hippolytus.

XLIII. — *i In cæmeterio fratrum in Ecclesiis sancti Michaelis, in primo altare.*

Hoc altare Deo dedicatum est maxime Christo,
Cujus hic tumulus nostra sepulcra juvat.

Candidus Exuperus, etc.

Silenus martyr, et Timotheus oval.
Abdoque cum Senne, Protus martyrque Hyacinthus,
Quos nobis, etc.

g Accessit hac editione distichon, quod suppressum est in Actis dedicationis.

Eucherius, Trudo, Arnulphus, Servasius atque
Cuthbertus, Beda hic, Equitiusque manent.

b Servasius, nisi sit Gervasius.

i Cæmeterium hoc, cum singulari artificii templo, anno 822 ab Heistolfo Moguntiacensi archiepiscopo dedicatum; et versuum ornamenta, que hic leguntur lib. II Antiq. Fuld., c. 5, memorie tradidimus. Superest interjectus basilicæ ad septentrionem collis, et S. Michaelis præpositura et templum, ex ruderibus veteris ecclesiæ suscitato, non ignobilis.

Pars montis Sinai Moysi et memoratio digna,
Hic Christi Domini et genitale solum.

Hic Michael princeps Domini symmysta Joannis
Victoresque foci tres simul et pueri.

Privatus martyr pariter et Habundius ipse
Suspiciunt vota atque Deo referunt.

Sulpicius præsul simul et confessor Amandus,
Hic monachus Mammæ, hic ovat et Simeon.

Cum quibus hic semper votis assiste precamur,
Virgo sacrata Deo, martyr Anastasia.

XLIV. — *In sinistro altare.*

Hic Anianus adest, martyr Desiderius atque
Rex Sisemundus ovat, Genesiusque simul.

Tu quoque, Christophore, nostris pie mentibus adsis,
Cumque tuis sociis ipse Juvato preces.

XLV. — *In dextro altare.*

Paulinus præsul, Brixius quoque Perpetuusque
Sanctus et Isidorus, Martialisque Pater.

Hanc aram meritis semper vivacibus ornant,
Assistunt precibus, quas pie quique dabunt.

XLVI. — *In ecclesia Sanctæ Mariæ, in monte qui
vocatur Episcopi, in dextro altare.*

Hoc altare tenens Bonifacius ipse sacerdos,
Et Christi martyr, rite patronus adest.

Cui quoque conjunctus sit papa Gregorius isthic
Æquati et meritis regna superna tenent.

Non minor ergo fide martyr Laurentius istis,
Hic ovat et precibus, adjuvat ipse pios.

XLVII. — *In sinistro altare.*

Hic, Pater alme virum, monachorum maxime pastor,
Tu Benedicte, tuos rite juves precibus,

Cui soror adjuncta Scholastica sancta virago:
Tu tibi devotis posce salutis opem.

Martyr Anastasia, simul tu funde, precamur,
Pro nobis Christo semper et ipsa preces.

XLVIII. — *In monte qui vocatur episcopi in turri
ecclesiæ Sanctæ Mariæ.*

Annue Christe Deus, Michael archangelus isti
Assistat votis, nos juvet et precibus.

Martinus præsul, martyr Dalmatius atque,
Propitium nobis te faciant meritis.

Cassius, Anthimus, sanctus Florentius astent,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

^a De monte Episcopi, qui nomen id a sancto Bonifacio insessore retinet, et variis loci ornamentis, sæpiuscule loquuntur Antiquit. Fuld. libri. Templum id præter alias clades quibus afflictum olim, tam nullis nuper labefactatum injuriis, ut ruinæ proximum videatur. Loci amenitas in oppidi conspectu, acclivi colle ad aquilonem siti, et celebris soli religio Balthasarum, felicitis memoriæ abbatem, permoverant ut labem resarciret, et operi jam manus adhiberet. Neque templi modo fabrica, sed præclaram animi contentionem in medio spatio invidia fregit et prava factorum æmulatio: donec tandem Joannes Fredericus, successor, templo restaurato, benignam operi manum admovit. Interim Ratgarii operum, aut monumentorum Rabani, nullum ibi in corpore

A Memmius antistes hic soror Etpunia. ^b
Credimus ergo satis placatum te adfore nobis
Si hi prece nos studeant rite fovere sua.

XLIX. — ^c *In abside ecclesiæ Sancti Petri quæ est
in monte sita.*

Ecce sator hominum victor super æthera scandit,
Discipulisque suis regni sacra limina pandit,
Quem sic venturum angelica huc oracula spondent
Cætus apostolicus pariter cum plebe fidei
Dona Paracleti igne micante capit.

L. ^d — *Ibidem.*

Hic locus ecce tenet sanctorum condita rite
Ossa simul memorans et pia facta colit,

Mater Felicitas, sancta et Concordia nutrix,
B Hippolyti hic pausant Candida et Eutropia.

Pauli namque hospes, Aquila hic et Prisca [Priscilla]
[quiescunt,

Eugenia hic virgo atque Basilla manent.
Virginis Agnetis hic collectanea sistit,
Nempe Emerentiana martyr et ipsa sacra.

LI. — *In dextro altare.*

Martyribus Christi cunctis hæc ara locata est,
Præcipueque istis, littera quos numerat.

LII. — *In sinistro altare.*

Sors confessorum Christi hanc obtinet aram,
Quos aula cœli possidet atque tenet.

LIII. — *In crypta subtus ad altare primum.*

Hac Baptista potens sacra venerabitur ara,
C Hac vatam turba atque Patrum colitur.

LIV. — *Ad altare medium.*

Virgo Dei genitrix hanc aram rite teneto,
Hanc tecum habeat virgineusque chorus.

LV. — *Ad altare tertium.*

Hoc altare Dei Michael archangelus ornat,
Hocque colunt pariter agmina et angelica.

LVI.

Qui regit imperium mundi, qui continet astra,
Hanc aulam adventu dedicat ipse suo.

Cum quo baptista simul et symmysta Joannes
Hanc ædem inhabitant, Christe, tui famuli.

LVII.

Marcellus clemens, Bonifacius et Cyprianus,

templi, vel turribus ipsis, vestigium; etsi lapis sepulchralis Ratgarii isthic hodieque monstretur. Itaque abiere omnia quæ ex Rudolpho nos olim lib. III Antiq. meminimus, de illatis hunc in locum sanctorum exuviis aliisque collatis ornamentis.

^b Ethymia. Forte *Exprepia*, quæ invenitur in antiquis Litanis, tom. V antiq. Lect.

^c Opus hoc Rabani ecclesiam, a Reginaldo, chorepiscopo Otgarii Monguntini pontificis, dedicatam, pignoribus sanctorum, conditoris ut epigrammatis mirifice instruxit. Testatam haec rem commentario Rudolphi dedimus, qui exstat in Antiq. Fuld., lib. III.

^d Hoc epigramma, arcæ reliquiariæ inscriptum, porrectis in utramque partem versibus, narrationi suæ Rudolphus, Actorum Rabani scriptor, intexit.

Cum Sixto et Lino hic ecce aderunt sociis.
Deprecor, o lector, quicumque cernuus intres,
Ut studeas votis rite placare Deum.

LVIII.

Cœtus apostolicus cum hic pictis rite ministris,
Hoc altare tenet atque juvat meritis.

LIX.

Virgo Maria Dei genitrix hanc continet aram,
Cœlica martyr Agnes Agatha simul.

LX.

Lucia, Juliana simul et Scholastica virgo,
Valde juvant precibus atque piant meritis.

LXI.

Martinus præsul, Antonius et Benedictus
Hanc cryptam inhabitant et titulum retinent.
Hic papa Gregorius, hic Gallus Equitiusque
Cum Columbano vota pia accipiant.

LXII. — *Exhortatio fratrum ad orationem.*

Currite vos, fratres, ad cœli culmina prompti,
Christus in arce sedens præmia magna parat.
Sanctus Anastasius promittit gaudia vera,
Quæ vobis Christus Rex pius ipse dabit.
Nos quoque vobiscum, quo gaudia prenditis alma.

Poscimus hinc rapide ecce valete simul.
Si tu, lector, amas custodem noscere templi
Accubitor Domini ipse Joannis adest.
Hic frater Domini Jacobus, hic virgo Maria,
Martyr et antistes hic Bonifacius est.
Clemens clementer, Pancratius et Julianus
Excipiunt vota hic atque Deo referunt.

LXIII. — *Versus in ecclesia Dei genitricis.*

Suavior et roseo nimium rubicundior ostro,
Vincis aromaticas mentis odore comas.
Chara, benigna, micans, pia, sancta, verenda, ve-
[iusta.

Flos, decus, ara, nitor, palma, corona, pudor.

LXIV. — ** In ecclesia S. Mariæ, quæ in loco qui vocatur Holzkyricha est constructa, juxta introitum ejus hi descripti sunt versus.*

Quisquis hanc aulam petiturus gressibus intrat,
Agnoscat primum quid locus hic habeat.
Virginis hic matris sacra pignora rite locantur,
Hanc aulam et totam ipsa dicat meritis.
Cum qua sanctorum turba hic pie nobilis astat
Suscipiens vota atque Deo referet.
Unde decet valde quod cordis pura voluntas.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

* Waldztaia regione apud Mœnum, prope ab Odonis silva, immense olim magnitudinis, hanc ecclesiam cum monasterio, in Antiq. Fuld. libris, sitam ostendimus; quæ hodieque primariæ congregationis præposituris annumeratur. Locus Holzkyricha dictus, quia ecclesia quæ ex *νοτικῶ* Græco, Germanis *kyricha*, nemoroso in solo et cædvis fertili, quod iisdem *holz*, exstructa. Et recte dicti ejus tractus homines *waldsassen*, seu memoris accolæ. Origines loci alibi, et præclare Rudolphus, sæpe no-

A Sermoque cum factis dona superna petant.

LXV. — *In sepulcro SS. martyrum qui ibi requiescunt hi continentur versus.*

Ecce viros istos præclaros valde patronos
Roma decus orbis miserat huc pariter:
Quos quoque Rabanus humilis susceperat abbas,
Præsule cum Humberto rite locavit et hic.
Hic pausat Magnus, martyr Januarius atque,
Officio insignes atque sacris meritis
Qui cum pontifice Xysto mucrone perempti
Levitæ cœlo reddiderant animos.

LXVI. — *In primo altare.*

Virgo Maria Dei genitrix, hæc aula resultat

B Ecce tibi, et tota fulget honore tuo.
Virginibus præsens sacra hæc decoratur et ara,
Qua supra pietas absida læta notat,
Cum quibus et sancta Praxis ovat atque Basila,
Candida virgo simul atque Pudentiana.

LXVII. — *In dextro altare.*

Cœtus apostolicus hanc sacram continet aram,
Adjuvat et precibus, ornat, amore colit.
Vos quoque qui intrastis, cervices flectite vestras,
Devoto hic corde poscite lucis opem.

LXVIII. — *In sinistro altare.*

C Clarus in orbe soli martyr Bonifacius istud
Obtinet altare cum sociis pariter,
Quorum si lector tu noscere nomina quæris,
C Inspice picturam, et relege titulos.

LXIX. — *Ad crucem.*

Qui crucis lignum, quo Christus sæcla beavit,
Emblemate inclusum arx tenet ista crucis.
Baptistæ et Christi spolia tenet ara sacra,
Doctoris Pauli reliquias pariter.
Scriptor Evangelii Marcus cum compare Luca,
Sennen atque Abdo hanc et amore colunt.
Sanctus et Hippolytus Prothus, martyrque Hyacin-
His simul adjecti mixta locant spolia. [thia,

LXX. — *In crypta.*

Martinus præsul simul et Gregorius almus
Hanc aram meritis rite colunt propriis;
D Cum quibus Equitius ovat atque Antonius abbas,
Sanctus Maximinus pastor et ipe pius.

LXXI. — *In capella.*

Culmen apostolicum Petrus Paulusque magister,
Hoc altare suis rite dicant spoliis.

bis laudatus, divorum Januarii et Magni, qui hic no-
minantur a Rabano, ejectionem descripsit. Et cum
Humberti Wirzburgensis episcopi studium, cujus
in diœcesi monasterium id erectum, excitavit, ut
ossa martyrum is venerabiliter conderet; atque inde
Rabanus, machina super sepulcro lignea a fabrica
exstructa, et vario metallo instructa, versus addidit
qui hic epigrammate 65 leguntur: *Ecce citus istis*
quos eodem Rudolphus in Acta misit.

Pontifices summi Xystus Bonifacius atque,
 Martyrio insignes, hic habitant pariter.
 Commanet hicque simul Felicissimus Agapitusque,
 Levitæ sacri, testis uterque Dei.
 Flectite vos genua, qui intrastis limina sacra,
 Christus adest rector, poscite lucis opem;
 Per quam omnes fines terræ meruere salutem
 Gaudet et orbs totus, pontus, arena, polus.
 Vellere candidior, fulvo rutilantior auro,
 Fulgidior radio, dulcior ore favo.
 Hæc tibi, sim indignus quamvis, corde, ore susurro
 Spes mihi sis veniæ, que vehis orbis opem.

LXXII. a

(Defectus.)

Hic quoque, qui astatis, cervicæ flectite vestras,
 Solvite vincla pedum, mundi secludite curas,
 Christus adest rector, sanctorum exercitus omnis,
 Poscite lucis opem, tenebrarum linquite curas.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

a Post magnum hiatus et paginas aliquot membranæ detractas, leguntur hæc carminum paralipomena, quæ ex Fortunati libro viii, poem. 5, cui titulus: *In laudem S. Mariæ virginis et matris Domini*, decerpta sunt. Nam ea quæ hic præscribuntur titulo 63: *Versus in ecclesia Dei genitricis*, cum iis quæ num. 75 excurrunt perperam miscentur. Apud Fortunatum enim in epilogo poematis hoc ordine leguntur:

Pulchra super gemmas splendorem solis obumbrans, etc.
 Facile itaque jacturam hanc feremus, si Fortunati quod opinamur, prolixum poema hic intextum fuerit.

b Notabilis hic veteris litaniam ritus expressus, qui in nostram ætatem usque propagatur, ut ab invocatione sanctissimæ Trinitatis gradatim per sanctorum certas classes supplicatio finiatur, Agni Dei, id est, Christi Domini nostri, ope et misericordia implorata. Mos autem obtinuisse Rabani ævo videtur, ut ad faciliorem cantum et harmoniam litanias metro conciperent, cujusmodi tomo V Antiq. Lect. a S. Galli duobus eruditissimis et rara pietate monachis elaboratæ afferuntur, Rutuperto et Nothero; et nos jam promemus eam quam a Rabani aut coactanei cujuspiam ingenio profectam suspicabamur, et in D. Marci Nudipedalibus olim decantari, et ad hanc diem in Supplicatione compestri a monasterio Fuldensi adhiberi solitam sciebamus. Verum monasterii S. Galli monumentis inspectis, prorsus eam Hartmanno sive Hartmundo Rabani discipulo ascriptam animadvertimus, quod Trithemius et Henrici Canisii notæ tom. V Antiq. Lect. Porro litanis illis epigraphæ datur:

Ad processionem diebus Dominicis

Earumque tenor hic est:

Humili prece, et sincera devotione

Ad te clamantes semper exaudi nos.

Summus et omnipotens Genitor, qui cuncta creasti
 Æternus, Christus Filius atque Deus, etc.

Collatis autem cum vulgato manuscriptis Fuldensibus, lectionis et ordinis magnam varietatemprehendimus, ita ut Sangallenses, versibus nonnullis immutatis, litaniam a Rabano forte concinatum ad sui monasterii usum transtulisse suspicari possis.

Vulg. : Perpetua radians cum virginitate pudoris

Fuld. : Perpetua semper radians cum virginitate.

Hinc post apostolorum invocationem, a verbis his:

A LXXIII. — b *Versus more litaniam facti.*

Arbiter omnitenens, rerum tu summe creator,
 Aspice de superis omnipotens genitor.
 Omnipotens genitor, ex quo sunt omnia vere,
 Principium æternum, tu miserere tuis.
 Filius ipse Dei, per quem sunt condita cuncta,
 Tu clemens nostras suscipe, quæso, preces.
 Spiritus alme Dei, cœli terræque repertor,
 In quo sunt cuncta, tu pia vota vide.
 Trinus personis, natura conditor unus
 O Deus altithrone semper adesto pius.
 Clara Dei genitrix, sanctissima virgo Maria,
 Ora pro nobis, rite favendo, Deum.
 Pro nobis poscas Michael archangelus ipse,
 Et Gabriel fortis et Raphael medicus.

B Cum æthereis turmis placantes sceptrâ superna,
 Propitium nobis Celsithronum facite.
 Zachariæ natus, præco, cunctique prophetæ,

Fac bona cuncta sequi, interponunt Fuldenses tetra-
 stichon:

Summe Bonifaci (At, Galle Dei summi) miles fortis-
 (sime Christi,

Nobis nunc famulis auxiliare tuis.

Nil scis (sic) perspicuum poterit vox (nos) clara re-
 Ut decet in tali tuum Patris obsequio. (ferri,

Rursum post versum:

Chrysgonusque pius nos miserando juvet.

Fuldenses ordinem interpolant, et martyrum diversorum patrocinia superaddunt:

Hic tibi perpetuis resonant concentibus ædes,
 Arcibus (ossibus) et sacris semper habetur honos.
 Cum læti famuli celebrant hæc festa benigni,
 Laudibus instantes nocte dieque tuis.
 Dirige corda pius, tu tempora dirige nostra,
 Atque dies lætos ducere da famulis,
 Ut semper valeant tibi servare quieti,
 Te quoque cœlesti cœnere luce poli.
 Basilides, Nabor, Gorgonius atque Cyrinus (Quirinus),
 Martyrio nitidi qui estis in arce poli.
 Vocibus assiduis effundite rite precati,
 Nosmet ut innocuos efficiat Dominus.
 O dilecte Deo radians virtute corusca
 Sancte Albane (Vulg., Othmare) Pater, junge pre-
 ces pariter.

Intercede piis veniam poscendo misellis,
 Aureque tam blanda carmina percipimus.
 Præsul Adelbertus, Christi pro nomine passus,
 Adjuvet indignos subsidiis famulos.
 Ad Christum Dominum, qui salvat sanguine mundum,
 Ut sit peccatis propitius hominum.
 Hammerane sacer princeps, et in ordine pastor;
 Sanguine qui fuso testis ades Domino
 Semper cum populo rogata pro crimine cuncto;
 Ut servet famulos, hoste nocente, suos.

Hinc jam subjicitur:

Ovos martyrio, etc.

Vulg. : O Benedicte sacer atque benigne Pater.

Fuld. : O Benedicte Pater, junge precas pariter.

Claudunt Litaniam Fuldensis Græcho disticho.

Κόρη παντοπόρου, ἰσοῦς σωτῆρις παντός,
 Ἐν φασιδίῳ ἡμῶν, Χριστῆ, βασιῶν.

Atque hanc rhythmicam litaniam Sangallensis cœnobita, sui monasterii illustrator, Jodocus Motzlerus, fatetur in feriis Rogationum adhuc, ut hodieque Fuldæ, usurpari; et formulam hanc a Nicolao III pontifice quoque probatam. Adi Antiq. Lect., tom. V.

Et sancti Patres, conciliate Deum ;
 Cœtus apostolicus, Christi comitatus honestus,
 Tu precibus nobis limina pande poli.
 Claviger æthereus Petrus Paulusque magister,
 Andreas, Jacobus atque Joannis amor :
 Thomas cum Jacobo, Philippus, Bartholomæus,
 Matthæus et Simon, Thaddeus et Mathias.
 Doctrina gratulans, rutilans et sanguine rubro,
 Victorum almæ chorus, nos rege tu monitis.
 Barnabas, Silas, Stephanus Marcusque Titusque,
 Lucas, et Clemens, sanctus Apollinaris.
 Sixtus, Alexander, Cornelius et Cyprianus,
 Felix, Urbanus, Mauritiusque prius.
 Cum quis tu doctor Bonifacius, inclyte martyr,
 Placans Altithronum, funde preces, petimus.
 Alme tuos socios moneas, Martine, precamur,
 Pro nobis Dominum poscere rite pium.
 Hoc Leo, Sylvester simul, et confessor Amandus,
 Ambrosius præsul papaque Gregorius.
 Augustinus honor, doctor Hieronymus, atque
 Maximinus pastor Eusebiusque gerat.
 Hoc, Benedicte, tuis monachis impende precamur,
 Cum Antonio et Paulo regna beata tenens.
 Martyr Agatha Dei, foveas nos rite precamur,
 Agnes sic virgo, sic et Anastasia :
 Lucia, Balbina, Petronella, Eulalia, Thecla,
 Regina, Euphemia, Cecilia, Sotheris,
 Eugenia, Prisca, Monegundis, Praxidis, Afra,
 Christina, Brigida, turbaque casta poli.
 Cœlicolæ cuncti, sanctorum exercitus omnis
 Hoc precibus agite, ut nos Deus ipse juvet.
 Expurget miserans, exaltet, diligat, ornet,
 Illæsos servet, protegat atque regat.
 Det pacem veram, det plenum munus amoris,
 Actus det placidos spesque fidemque bonam.
 Virtutum copiam tribuat mentemque benignam.
 Et carnem castam, tempus et omne bonum,

A Dei victum, vestem, fidos det semper amicos,
 Atque hostes cunctos arceat ipse procul.
 Famem depellat, morbos simul auferat omnes,
 Conterat et longe dæmonis insidias.
 Curramus læti, ut capiamus regna beata,
 Cum Christo sursum semper in arce poli.
 Agnus sancte Dei, qui tollis crimina mundi,
 Semper in æternum tu miserere tuis.
 Tu nos, Christe, audi, tu exaudi, Christe, precamur,
 Te sequimur, Christe, te volumus, cupimus.
 O Domine, salva, quia vitam quærimus abs te,
 Redde tuum vultum, sis erit atque satis.
 Tu quo virtus, tu vita es, Christe, perennis,
 Tu, Christe, eleison, tu, Kyrie, eleison.
 Amen.

B LXXIV. — *De prudentia.*

Virtutum species primum prudentia pandit,
 Hæc recolit cuncta, dictat honesta bona.

LXXV. — *De justitia et pietate.*

Justitia et pietas par pactum servat et omne
 Judicium ritu ordinat ipsa suo.

LXXVI. — *De fortitudine patientiæ.*

Fortiter adversa virtus patientia suffert,
 Victrix confidens tristitia cuncta fugat.

LXXVII. — *De temperantia.*

Temperat ergo bene jam cuncta modestia virtus,
 Et clemens placide jura superna dabit.

(*Defectus ad pag. VIII.*)

C TITULI ET INSCRIPTIONES ECCLESIE N.

AB OTGARIO ET RABANO RELIQUIIS ET ALIIS ORNAMENTIS
 INSTRUCTÆ.

LXXVIII. — * *Versus in tumulto sancti Sergii.*

Martyribus sanctis honor exstat maximus orbe,
 Nomine pro Christi qui meruere mori.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

* Martyrum Sergii et Bacchi frequens in tabulis ecclesiasticis memoria. Fratres fuisse, et eorum pignora Roma in Germaniam translata, quod hic poetice quidem ad vere canitur, non perinde testari possumus. Ad vii Octobris Martyrologium Romanum memorat eorum martyrium; et locus ubi Sergius quiescit, proditur Sergiopolis; aliaque ad horum martyrum præconium, in adnotationibus suis Cæsar Baronius ex Græcorum commentariis observavit. At ex Eoæ Euphratesia provincia quando in Occidentem, et ut hic Rabanus, in urbem Romuleam penetrarint, quis nobis ad investigandum viam muniat, ubi tot historiae sanctorum offusæ tenebræ? Satis Gregorius Turonensis docet lib. Fr. vii, cap. 31, reliquias eorum Gallis innotuisse; satis Anastasius, Gregorio III sedente, diaconiam sub eorum titulo surrexisse. At corpora sanctorum vel integra, aut sui potiore parte, Romam allata, manet obscurum. Et tamen Moguntiacensis archiepiscopus a sancto Bonifacio quintus, Romulea ex urbe hos præsul Otgarius ambros Adversit.

Quin et, basilica condita, monumentum sancto Sergio, venerationis et honoris ergo publice posuit. Sane jucundum fuit, Antiq. Lect. tomo V, hymnum legere, testem eorum in occidentum orbem adventus, quique horum martyrum laudes et sepulture locum

exprimeret, etsi non ita clare ut locum omnem tolleret ambigendi :

Inde vos sæcli pretium sequentes,
 Quæsumus, nobis meritis lævete,
 Nosos (morbos) ut vestris nequeat nocere
 Vivibus istis.
 Hic topus (locus) vester vacitatur Alba,
 Civitas sacris decorata gazis,
 Quem sacro sancti cineres adornant.
 Somata (corporâ) sancti.

Character ab ævo nepotum Caroli magni, cum hellenismi affectatione. Sed Albam hanc quis nobis geographus radio suo designet? in censu quidem suo plurimas id nominis urbes habet. Hagiologi recentiores, ut Wicelinus in Choro sanctorum, et Martyrologium vulgo Petro Canisio ascriptum, hos martyres tradunt apud Venetos quiescere; quanquam Wicelinus id constanter affirmari nolit. Ego, præeunte Rabano, in Moguntinam diocesim importatos cogor credere. Atque ex sequentibus epigrammatis colligo, in celebri quadam basilica S. Sergii corpus aut ossa ejus præcipua deposita. Nam thecam qua componeretur, ei Rabanus faciendam curavit (*epigr.* 79), et confessionem sepulcri verbis cunctis ornavit (*epigr.* 80); denique inchoatam ab Otgario ciborii structuram, et superimpositam altari S. Martini, perfecit, utrius-

Excellens inter quos gaudet Sergius almus,
 Qui cum fratre Baccho supplicia arcta luit.
 Romulea ex urbe hos præsul Otgarius ambos
 Advexit, tantum Sergium et hic posuit.

LXXIX.

Hanc thecam tibimet, Sergi, sanctissime martyr,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

que divi, et S. Martini, qui hodieque ecclesie Moguntinæ patronus, et sancti Sergii martyris honori eam collocans (*epigr.* 81). Ubi obiter trado, ciborium apud Athenæum lib. xi et ejus interpretationem J. Casaubrium, ab Ægyptiis usurpatum nomen, pro certo poculi genere. Unde Hesychius *αἰθόριον αἰγυπτίων ὄνομα ἐν ποτηρίῳ*. Ecclesiasticus usus prisce jam pro conditorio accepit, vel theca, quæ corpus Christi aut sacrosanctorum ossa reciperet: jam pro grandioribus machinis illis quæ, turrium instar et arcarum, super altaris, mensam erectæ, nomen aræ retinent, quo modo hic ciborii arcem Rabanus appellavit. Consule de Ritibus eccles. Steph. Durandum, lib. 1, c. 16. Sed ad martyres illico redeo, et eorum quoque memoriam in Eisfeldiæ non ignobili oppido Heiligenstadio venor. Oppidum id in centro Germaniæ, Meliboco monte finitum, limes est multarum nobilium provinciarum, Hassiæ, Thuringiæ, Brunswigiæ, partemque ditioni archiepiscopi Moguntini, qui per collegium Societatis, multiplici cultura, rudem et labantem ex temporum injurias istius regionis populum expolivit, et in catholica religione conservavit. Hic itaque dum Moguntiacensis historia sitet, rituales libri fatentur, in ecclesia collegiali pervetusta, quæ D. Martino dicata, sanctorum martyrum Sergii et Bacchi frequentari patrocinia. Qua de re cum clerum istius loci consultum eo, illustria sane quam, testataque ejus narrationis monumenta isthic exstare comperior, quæ horum versuum titulos, et martyrum fugientem memoriam ab oblivione facile vindicent, oppidique illius origines, abstersis fabularum nebulis, juxta in meliore luce collocent. Enimvero Aurei et Justini, Sergii et Bacchi martyrum conditoria, pignoraque sancti Martini basilicæ ms. liber, et templi conditi fundatique munificentiam Dagoberto Francorum regi fert acceptam. Quippe regem ob lepræ fœditatem a suis desertum, relicto regno, incognitis adisse terras, atque in Eisfeldia reperitis localisque sedibus, ut sit, venatum iisse; hinc fessum, blandiente herbidi soli floribus intermixtis amœno toro, indulsisse somno; experrectum rore manus imbutas admovisse oculis; roris tactu rediisse salutem: sed manibus et vultui duntaxat; inde provolutum toto corpore iterum reginæ conjugis monitu, immersisse se roscido gramine, cum lepra funditus extersa, eremicolæ responso discit, Justini et Aurei precibus obtigisse sanitatem, quorum reliquiæ isthic loci, ubi rex consanatus, tenerentur indefossa. Itaque, anchoretæ hortatu, religioni dicasse locum, sumptum et prædia donasse, unde templum existeret, et clerus ad Dei cultum coalesceret. Nomen quoque loco reliquisse a sanctis, quod Heiligenstadium sonat. Verum ut post tot inflicta huic loco bellicarum cladum et flammarum vulnera, quod ipsi fatentur qui hæc memoriæ mandarunt, credamus jam inde a Dagoberti temporibus, hac tam vicina Thuringis regione, templi clerique vestigia superfuisse; illa tamen quæ fabulantur de Aurei et Justini martyrio, isthic in solitudine peracto, et eorum capitibus quæ truncis suis avulsa, Attilæ jussu, Moguntiacum exportata sicut, fidem nullam merentur: non quod Justinum pro Justina celebrent, sed quod in Aurei passione prorsus historiæ provinciali repugnet, et palæstræ gloriam metropoli adimant; ac denique commenta, poetis magis quam sacris scriptoribus digna, pro

A Rabanus fecit, servulus ipse Dei.
 Ex parvo sumptu devoto sed tamen actu,
 Temet patronum quærit et esse suum.
 Delicti ei veniam poscas et dona quietis
 Indigno miserans reddat ut Omnipotens.

vera historia venditent. Sic igitur tota de re nos pronuntiamus. Ludovico Pio rerum poliente Otgarium archiepiscopum Heiligenstadio præcipuum honorem et gratiam conciliasse, translatis eo sanctorum Sergii martyris et Justini presbyteri pignoribus, iisque Bacchi et Aurei præsulis auctario cumulatis. Ab horum sanctorum cultu et veneratione, magnis, ut ea tempora erant, hominum coitionibus frequentata, decus et famam venisse loco, præsertim cum B prisce S. Martini forte vel collapsæ vel obscuræ, ornatior et auctior basilica, Otgarii impensis, succederet, et Rabani cultu magis etiam effloresceret. Sane Justini presbyteri et confessoris, quem Otgarium Roma extulisse Rabanus non uno loco docet, num. 107 et 130 ac seqq. merito hic optamus memoriam instaurari; cujus absque hisce versibus, et Heiligenstadiensis cleri indicio esset, nomen et titulum vetustas sepelisset. Nam cum Aurei et Justinae sororis notior in vulgus sit historia, religioni non paucis fuit S. Justini patrocinium usurpare, ob erroris et falsi nominis suspicionem. Sed præter veteris libri constantem scripturam, cujus mihi copia facta est, etsi perperam ibi diaconus et martyr habeatur, lapis quo sepulcrum integitur medio basilicæ choro Justinum loquitur, ejusque amictu Levitico, ut pontificali B. Aurei, imagines geminæ huic lapidi insculptæ visuntur, et tacente licet epigrapha, quæ ibi nulla, majorum tamen vox Justinum et Aureum sanctos interpretatur. Universe manuscriptus a me laudatus, tametsi multis, et equidem interpretor, fabulosis narrationibus inquinatus sit, ex majorum traditione tamen, de quatuor patronorum Heiligenstadii quiescentium memoria sic edisserit: *Conservantur in hoc præclaro templo, præter beatorum Aurei et Justini martyrum [Aurei martyris, Justini confessoris] pretiosas reliquias, non minori reverentia et cultu, fortissimorum Christi martyrum Sergii et Bacchi ossa veneranda, olim regali translata solertia, quorum omnium Mausolea videntur dextra lævaque chorum subeuntibus, materia et arte conspicua. Ita quidem ibi, ad prisecam utique basilicæ faciendam et lætiora primordia, quibus multiplices inde clades ac ruinæ supervenere, accommodata narratione. Et quo omnia denique nostra stabiliuntur, confessio Sergiani sepulcri, theca martyri fabricata, et junctus his S. Martini veteris patroni cum ciborio titulus, sepulcri sancti Justini, quam postea dabimus, inscriptio, scilicet aditum nobis huc aperire videntur. Accedit denique quod Rabano nobilioris basilicæ tribuunt dedicationem, quam ipse Kalend. Novembris, anno ob temporis injuriam oblitterato, peregrisse traditur. Atque jam etiam despicienterum puto num huic Eisfeldiæ regioni Albæ vocabulum prius hæserit, quam sanctorum nomen percrebresceret, quomodo Sapphicus antiquis antea prodium meminimus. Sed illam civitatis gloriam facile nobis, opinor, incolæ condonabunt, cum etiam Willigiso sedente, Moguntinæ sedis illustri episcopo, cujus liberalitate cleri fortunæ majorem isthic in modum auctæ, civitatis vel oppidi nomen haud meruerit. Nam auctor Vitæ Burchardi, Wormatiensis episcopi, Ottonis tertii ætate, eum cum Willigiso in locum Heiligenstat pervenisse scribit, atque ibi pontificalis benedictionis unctione venerabiliter a Willigiso consecratum. Hæc de sanctis illis et civitate sanctorum habuimus dicere.*

LXXX. — *Super confessionem ipsius sepulcri.*

Quisquis dona velit rite impetrare Tonantis,
Supplex poscat opem hic, martyrum et auxilium.

LXXXI. — *Super ciborio altaris sancti Martini hi versus sunt conscripti.*

Otgarius cœpit, Rabanus rite peregit,
Ciborii hanc arcem, Christe, tui famuli.
His tu mercedem tribuas in arce benignus,
Et requiem æternam omnipotens Dominus.
Præsul Martinus, martyr et Sergius almus,
Hos sacris meritis atque jurant precibus.
Peccati ut veniam accipiant ac munera lucis
Gaudia cum sanctis regna beata simul.

LXXXII. — *Versus in tabula inter seraphin posita.*

Hic Deus est Christus Dominus qui regnat ubique,
Et cruce confixus noxia vincla rupit.

LXXXIII. — *Versus...*

• Pontifices isti hanc sedem rite tenebant,
Postquam hunc Hunni diripuerunt locum.
Ced numerum annorum certum quo quisque regebat,
Ecclesiam nusquam reperire haud potuit.
Ast postquam summus præsul Bonifacius isthic
Ex Roma est missus rector ubique pius.
Isti post ipsum hanc sedem jure regebant
Ordine pontificis officioque simul.

LXXXIV. — *• In ecclesia sanctæ Mariæ juxta sepulcrum sancti Bonifacii.*

Postquam martyrium explevit Bonifacius almus,

A Martyr et antistes, æthera celsa petens,
• De Fresia huc vectus cum theca hac rite locatus,
Sanguinis hic partem liquerat hinc abiens.
d Desuper hunc tumulum Rabanus condere jussit
Ad laudem sancti exiguus famulus.
Indignus præsul vernaculus attamen hujus,
Pro quo tu, lector, fonde preces Domino.

LXXXV. — *In ecclesia sancti Michaelis.*

• Hanc aulam precibus Michael archangelus ornat,
Martinus præsul adjuvat et meritis.
Scriptor Evangelii, Marcus, Bonifacius atque,
Agnes et virgo hic vota Deo referunt.

LXXXVI. — *In ecclesia sancti Salvatoris.*

B Hanc pius ecce domum Salvator consecrat orbis
Hanc Baptista Dei vindicat atque sibi.
Hoc altare Petrus, Bonifacius et Kilianus,
Exornant meritis, laudibus atque suis.
Hicque Valentinus martyr Dionysius atque
Assistent precibus, hicque Sebastianus.
Martinus præsul, Ambrosius atque sacerdos,
Hanc aram servant, sanctus et Hilarius.
Virgo Maria Dei genitrix hic cerne precantes,
Martyr Agatha Dei et Petronella simul.
Cor tibi sit mundum, sacra cum libamina tractas,
Sacrificans puras offer et ipse preces.
Hostia sit laudis semper gratissima Christo,
Cor quoque contritum respicit Omnipotens.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

• Agit de Moguntiacensium præsulorum successione, atque eorum tantum, ut apparet, qui post Hunnicam cladem, puta ab anno Christi 451, præter propter subiere. Serarius certe noster, postquam ex Trithemio opinionem eorum qui quadraginta episcopos ante Bonifacium admittunt, quos recentiores alii tantum sexdecim agnoscunt, arripuit, et in eorum Chronologia permultum certe lib. II Mogunt. Rerum, et subtiliter inquisivit, non habuit quo totam illam disputationem fulciret, graviolem auctorem, quam Meginfridum Fuldensem monachum, a Trithemio cum alibi, tum in præfatione ad vitam S. Maximi Mog. episcopi laudatum: quippe de quo scribit, temporibus Ottonis II et III Fuldæ vixisse, libros XXIV historiarum de temporibus gratiæ composuisse: ipsum Moguntinos præsules ante S. Bonifacium quadraginta commemorasse, eorum nomina, tempus et regiminis annos clare per ordinem expressisse, etc. Meginfridi quidem librorum nihil hic Fuldæ reperiri, sed nec aliunde erui, in tam utili reip. Christianæ negotio, sæpe doluimus. Nec minus tamen mirandum, si sua Trithemio constat fides, Rabanum in antiquitate Ecclesiæ suæ tam hospitem et peregrinum exstitisse, ut cum in monasterio Fuldensi, seculo fere tardius Meginfrido, tam illustria documenta suppeterint, ipse omni doctrina liberaliter institutus, unde universum flumen erumperet, a seclusa aliqua fontis aqula superatus sit. Sed tamen Serarius noster aurum multifariam defossum quasi commonstratus, satis habuit si signa et notas ostenderet abditorum locorum quibus exploratis, lector sibi ipse foderet. Unde et numeros quoscunque præsulum non delendos putavit, sed servandos. In rebus enim perobscuris magnum afferre sæpe momentum, vel tenuissimum lucis alicujus radium. Neque dilletur aut alienum vero censet, Moguntinæ Ecclesiæ per varios temporum

C casus interpontificia contigisse, aut vacua interstitia; id quod in Albini et Theonesti Actis castigatioribus, et rituales ipsi libri fatentur, et in metropoli nostra Treverica observavimus, quando Treverensibus episcopis diocesim patuisse per Germaniam primam, in qua Moguntiacum, ex Venerabilis Beate historia docuimus.

b Illustravit hunc locum Serarius noster in Moguntiacis suis, lib. III, notat. 47. Sed qui maximum et decus et lumen afferunt loco, hucusque ignorati versus et priscus ecclesiæ titulus, qui nunc S. Joannis, olim sanctæ Dei genitricis, meritoque hujus ecclesiæ metropolitani fabrica vicina censetur antiquior. Et probabile est conditorii religionem non mutasse locum, etsi sæpius instaurata sit.

c De Fresia huc vectus, cum theca, etc. Theca hæc forsitan humi mersa in conspicuo non est, si superest. Tumbam vocat epigraphæ vetus, Leonino versus concepta et saxo insculpta.

D d Desuper hunc tumulum, etc. Anno 857 tumulus hic conciderat, sed Gerlaci archiepiscopi studio restitutus est. Inde memoria nostra obsolescens, Rev. Stephani Suffraganei pietate refloruit, picturis et ingeniosis versibus australi parieti inscriptis, e quibus unum hoc:

Cum diversa hominum contentio, Friso parentem
Oec dit, cæsum gestu habere Mogus.
Corpus habere nequit, spirantem suscipit exta,
Spiret ut hic pietas præsulis atque lides.

Tricesima namque die a martyrio, 5 Julii, cæsi martyris corpus, ut memorant prisci, adverso amæ sponte Moguntiacum advenit.

e Ad Fuldana templa, et principis basilicæ ornatum, quæ de Mauri capella, ara vel capsula, figuris, cruce Guntramni comitis aliisque crucibus scribit, dum certiora sese offerant, hæc omnia refero.

LXXXVII. — *In ecclesia Vodilhohi.*

Scriptor Evangelii dilectus rite Joannes,
 Cum Luca hanc aulam consecrat en socio.
 Imbuit hanc aram Cornelius ac Cyprianus,
 Ipse Bonifacius atque Dionysius.
 Hic præcibus astat Vincentius et Cyriacus,
 Cumque Valentino Rusticus astat ovans.
 Gorgonius martyr, Pancratius ipse, Naborque,
 Assistunt precibus hincque Sebastianus.
 Hoc altare Petrus, Andreas, Paulus et ipse,
 Exornant meritis atque sacris precibus.
 Cum quibus hic gaudens Martinus præsul ovando,
 Assistit votis sanctus et Hilarius.
 Virgo Maria Dei genitrix intacta Tonantis,
 Hic præsens adsis ipsa tuis famulis.
 Lucia, Cecilia, atque Agnes et martyr Agatha,
 Adsint hic tecum nosque juvent precibus.

LXXXVIII. — *In capella Mauri:*

Omnibus est locuples, qui rebus abundat honestis,
 Cui superas Christus divitias tribuit.
 Flecte genu, qui intras, Christum tu et pronus adora,
 Cujus imago super picta colore micat.
 Lux, via, vita, salus, sit merces omnibus isthic,
 Qui Christo reddunt debita vota pie.
 En una templum Domino hic parte ministro,
 Devotis aliam reddo domum famulis.
 Quam dulce et gratum est, fratres perpendite cuncti,
 Stare choro, et placidis cœlestia psallere verbis!

LXXXIX. — *Item in eadem capella de figuris.*

Gratia clave aperit quæ clausa prophetia condit,
 Quæ lex significat, et quæ hagiographa figurat,
 Psallite vos, pueri læti, et benedicite Christo,
 Ipse dabit vobis præmia læta polo.

XC. — *De cruce.*

Vexillum Domini qui vicit tartara Christi,
 En rubet hic pictum luce micando nova.
 Quisquis hanc cernis, lætus tu dicito Christo:
 Semper in æternum gloria magna Deo.

XCI. — *Item.*

Cruce veneranda Dei solis hæc fulget ab ortu,
 Mitigat hæc Austri minitania flabra procellas.
 Hæc Zephyri nimbos et flumina pellit ab æde,
 Hæc Borcæ gelidos compescit frigora flatus.
 Christe pius Dominus visum cor dirige dextra,
 Verba Deus famulo redde probata tuo.

XCII. — *In ara Mauri vel in capsâ.*

Hæc plaga martyribus decoratur namque beatis,
 Hæc confessorum spoliis pars rite refulget.
 Hæc præco et sancti numerantur parte prophetæ,
 Virginibus sacris hic præstat virgo Maria.

A Omnibus hic sanctis digni celebrantur honores
 Omnibus hanc aram Raban et ipse dedit.

XCIII. — *De cruce.*

Cruce micat alma Dei, divino munere plena,
 Sanguine quam Christus consecrat ipse suo.
 Quam precor astantes cuncti cunctique sedentes,
 Condigna laude semper amate piam.

XCIV. — *Item.*

Qui cruce confixus præstavit dona salutis,
 Vos corde et carne protegat atque regat.
 Consilium prudens tribuat atque utile verbum,
 Actum pacificum, tempus et omne bonum.

XCV. — *Item.*

B Qui cruce confixus renovavit sanguine mundum,
 Per crucis hoc signum hanc dicet ipse domum.

XCVI. — *Item.*

Cruce hæc sancta Dei consignet munera mensæ,
 Divino dono pocula cum dapibus.
 Et Pater ipse sedens expenso munere, largus
 Sis inopi, semper hospitis esto memor.

XCVII. — *Item.*

En cruce alma Dei venerando fulget amictu,
 Quæ Salvatoris tincta cruore fuit.
 Hanc, precor, orate submissi dicite laudes,
 A Christo Domino poscite lucis opem.

XCVIII. — *In cruce Gundramni comitis.*

C Cruce quoque certa salus, mundi et concessio regni est,
 Perpetuam vitam conferet ipsa piis.
 Nam crucis hoc signum Gundramnus jusserat esse,
 Cui Deus omnipotens præmia læta parat.

XCIX. — *De reliquiis in quadam arca positis.*

Angelicis alis hæc arca tegatur ubique,
 Ecce beata cohors Agnum circumdat honeste.
 Et præco, et mater, sors et apostolica.

C.

Quos vetus atque nova habuit lex ecce piorum,
 Hic Patrum spolia nostra pie viscera condunt.

CI.

Martyris hic almi pie condita membra quiescunt,
 Quæ Christus signis glorificare cupit,
 Hic claudis gressus, lumen hic redditur orbo:

D Infirmus curam, sons capit et veniam.

CII. — *Ad altare sancti Petri.*

Cætus apostolicus pariter cum principe Petro,
 Hoc altare tenens ecclesiam dedicat.
 Ipse sibi commissum pastor servat ovile,
 Protegat atque regat, colloset atque polo.

CIII. — *Versus juxta corpus b Permenii scribendi.*
 Permenius præsul Christi, confessor et ipse,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI

At quod, *In ecclesia Vodilhohi*, scriptum, investigatione loci non obvii, fateor, aliunde merito expectari judicium.

^b Pirminius, Permenius, Pyrminius, aliaque varietate hujus episcopi nomen legunt veteres. Mel-

densis an Metensis, de quo certamen est, in Medio matricum ecclesiæ tabulis, metropoli Trevericæ annexis, inquirimus. Meldensem sive Metensem fatear, antiquorum indicum fide non obtinebis. Trithe-
 nius Meldensem pronuntiat sine dubio; nos Meten-

Hanc ædem inhabitat, consecrat atque locum.
 Qui propter Christum præsentia gaudia mundi,
 Spernens, pauperiem elegit atque sibi.
 Deseruit patriam gentem simul atque propinquos,
 Ac peregrina petens, æthera promeruit.
 Gentem hic Francorum quæsiuit dogmate claro
 Plurima construxit et loca sancta Deo.
 Hic quoque nunc pausat deponens corporis ætus,
 Atque anima sursum regna beata tenet.
 Adjuvat et quosque [hos] qui digne cœlestia quærunt,
 Riteque conservat ipse suos famulos.

CIV.

Crux ovat orbis honor, Christi victoria clara,
 Gloria sanctorum, palma, decus fidei.

CV.

Hic sal et corpus, sanctorum hic pignora sacra,
 Exorcismi, oleum, medicina, hic chrisma salutis.

CVI. — *Versus in sepulcro a sancti Ferrutii martyris.*

Martyris ergo sacri dudum huc transtulit ossa,
 Ferrutii Lullus præsul et Urbis honor.
 Riculphus post hæc, Haistolphus præsul et ipse,
 Amplificant aulam, ædificant tumulum.
 Quorum successor vilis Rabanus, ad instar
 Majorum, hanc arcam condidit et titulum.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

sem malumus. Attigit hanc controversiam, Rerum Boic. lib. v Marcus Velserus, et Caroli Martelli temporibus ait in Germaniam venisse; ut Molani Chronologiam hic præteream, qui ad 5 Novembris, quo depositio S. Priminii celebratur, obiisse vult, anno 1034. Eisengreinius in Catalogo testium verit. Vitæ Pirminii auctores laudat Warmannum episcopum Constantiensem, Henricum comitem a Cahye, Augiensem abbatem, et in Acronii lacus insula Augiæ divitis, quod monasterio nomen, conditorem laudat impense Walafridus Strabus, non usquequaque remotus ab ætate Pirminii, et istius gregis archimandrita. Eum sæpe cito ex Antiq. Lection., tom. VI:

Rhenus ab Ausonio, quo ducitur Alpibus, æquor
 Miscet in occiduis diffusus partibus ingens.
 Illius in medio suspenditur insula fluctu,
 Augia nomen habens; jacet hæc Germania circa
 Hæc solet egregias monachorum gignere turmas.
 Primum in hac sanctus construxit moenia præsul
 Pirminius, ternisque gregem protexerat annis.

Quia vero versus quos illustramus petiti a Rabano, quo servirent memoriæ, ubi præsulis defuncti corpus depositum fuit, facem nobis præclaram Walafridus accendit, cum sepulturæ locum renudavit. Subjicit enim hosce versus:

Hujus quisque velit sanctam cognoscere vitam,
 Ipsa sepulcra petat; satis ipse probabit in Hornbach.

Atqui Hornbach monasterium est S. Benedicti Metensis diœcesis, in Hlundebruch tractu, haud procul oppido Biponte, cujus Thrihemius, Chronico Hirsaugiensi, ad an. 1083, et Spanheimensi, ad an. 1470, meminit, et tabulæ nostræ Metensium præsulum in Stephano episcopo.

De Ferrutio martyre ex Meginhardi sermone multa promittit auctor Mog. Rerum, lib. II, cap. 34, et lib. IV, ad S. Lulli Vitam. Quia vero martyris Castello, quod contra Moguntiacum carceris semestris squalore consummatus dicitur, indeque a Lullo transportatus in monasterium transrhenum, nunc

A VII.
 Grandis honor Christi cultoribus exstat ubique,
 Maxime qui pro ipso jam posuere animam.
 Horum nam unus erat Ferrutius almus et apus
 Martyr, cum Albano testificans socio.
 Præmia queis Christus tribuit pro sanguine fuso
 Æternam vitam et regna superna poli.
 Edidit hos versus Rabanus, coactus amore
 Sanctorum, omnipotens cui miserere Deus.

CVIII. — *Versus ad sepulcrum b sancti Justinii confessoris.*

Presbyter egregius simul et confessor honestus
 Isthic Justinus pausat honorifice.

Quem Otgarius præsul Romana ascivit ab urbe et
 Ecclesiam ædificans ossa sacra hic posuit.
 B Istem quidem sanctus, quanquam non sanguine fuso
 Carne esset martyr, mente tamen fuerat.
 Corpora sanctorum, qui sunt pro nomine Christi
 Carne trucidati, condidit et tumulo.
 Hinc laudem in terra meruit, atque insuper are
 Cœlorum vitam et regna beata simul
 Hos ego Rabanus versus feci, et precor ut me
 Commendes, lector, tu precibus Domino.

CIX. — *c De capsâ quam Isanbertus monachus fecit.*

En arca hæc claustro custodit maxime capsam

Canonicorum collegium, Bleidenstadt, diligentibus
 despiciendum erit Moguntinis, quia quomodo ma
 C cum Albano Martyrium is obierit, quando Rabanus
 ita loquitur:

Martyr cum Albano testificans socio:

nemine post Rabanum, quod sciam, sive veterum
 sive recentiorum, in illius palmæ societatem scri
 bente Ferrutium? Scilicet recte fatetur Meginhardus
 suo tempore latuisse Actus S. Ferrutii, sive scripto
 rum penuria, sive deperisse bellorum turbibus;
 unde translationis ille tantum memoriam attigit.
 Nam ubi a Lullo conditum exornatumque scriptum
 Bleidenstadium, ejus successores addit Richolfum,
 Haistolphum, Rabanum, eadem devotione locum
 sanctum coluisse, ecclesiam amplificasse, tumulâ
 sanctarum exuviarum decenter compositisse; pa
 pères Christi, pro sacris ossibus excubantes, hu
 militatis summa consolatione fovisse. Quæ eadem du
 bus his epigrammatis complexus est Rabanus; et
 hoc insuper, majorum exemplo, arcam ibi et titulum
 D martyri condidisse ipsiusque studio et amore scri
 psisse laudes.

b Justinii confessoris his sepulcrum, postea ba
 silicæ vel templi S. Justinii ab Otgario archiepiscopo
 Moguntino erecti quatuor altaria a numero 130 ce
 lebrabit, quæ ingenii sui monumentis ad posterum
 traducere studuit. Temporis et oblivionis visibus
 damna Justinum penitus nobis abstulerant, nisi Me
 ginstadiensi basilicæ S. Martini ejus impressa ve
 stigia fuissent. Transtulit ejus corpus Roma Ot
 garius, et sepulcro conditis ossibus epigraphæ inscri
 psit Rabanus, qui presbyterum fuisse et tumulâ
 martyribus operam navasse in Christianorum per
 secutione, meminit.

c Laudavimus in Antiq. Fuld., lib. I, soler
 tiam veterum monachorum, in re quoque fabricæ
 et pictoria. Utriusque hic artis excolte speciem
 habes.

Quæ Salvatoris pollet honore pio.
 Virginis hic matris conduntur munera sacra,
 Quæ Dominum mundi edidit ex utero.
 Martinus præsul, simul hic Sabaque eremita,
 Princeps et Petrus, pariter martyrque Emerantinus.
 En Jesu Christi picto consistit imago,
 In capsæ gremio quattuor et procerum:
 Petrus cum Paulo sanctissima virgo Maria,
 Et Michael princeps recte tenent latera.
 Hoc opus, hoc etenim jussu confecit Isanbert;
 Hoc Rodulph pictor arte manūque dedit.
 Ambobus Christus regna tu reddere polorum,
 Hoc, omnes sancti, poscite vos precibus:

CX. — *Versus in theca Evangelii conscripti.*

Hanc thecam ad laudem Christi sic condere jussit,
 Rabanus præsul, servus et ipse Dei.
 In quo et Evangelium sanctum gestetur honeste;
 Quando lecturus hoc diaconus erit.

CXI.

Presbyter et martyr Christi, Thèodule, precamur,
 Qui in cœlis gaudes cum sociis pariter,
 Artifici ut veniam poscas et dona salutis,
 Gratia quod Christi salvet eum arce poli.

CXII. — *In Ecclesia monasterii quod dicitur Clinga hi versus sunt conscripti juxta primum altare.*

Hanc aulam Dominus Salvator consecrat ipse,
 Cujus hæc ara pignora sacra tenet.
 Sanctus Alexander papa hic, Urbanus et almus,
 Cornelius, Sixtus sacra locant spolia.
 Hos, Theodule sacer martyr et presbyter alme;
 Juxta tuum corpus hic habeas socios.
 Qui populum juvent precibus, placentque Tonant
 Ut famulos semper protegat ipse suos. [tem,

CXIII. — *In secundo altare.*

Principe cum Petro hæc aram Pauloque magistro,
 Andrea et Jacob cœtus apostolicus
 Ornat, amat multum meritis conservat et almis,
 Devotisque astat hic precibus populi.

CXIV. — *In tertio altare.*

Alma Dei genitrix, sanctissima virgo Maria;

A Hoc altare tene atque juvato prece.
 Quod tibi virginibusque sacris erectum constat
 Semper ut adsitis hic precibus populi. [optat,
 Cecilia hic maneat, virgo Agnes, martyr Agatha,
 Lioba et Anastasia ac Juliana simul.

CXV. — *In quarto altare.*

Præcursor Domini, sacer et Baptista Joannes,
 Sanctus Callistus, et Fabianus, ovant.
 Quos tu, Christe Deus, facias nos rite juvare
 Cum precibus sacris atque bonis meritis.

CXVI. — *In quinto altare.*

Martinus præsul, Britius confessor et almus,
 Sanctus Germanus Remigiusque pius.
 B Gregorius papa hic, sanctus Benedictus et abbas,
 Ornant hæc aram atque juvant precibus.

CXVII. — *In alia ecclesia isti versus. In primo altare.*

Hanc ædem sacram Michael archangelus ornat,
 Protegit et servat, adjuvat atque piat.
 Hic Leo papa manet, hic Marcellinus et almus,
 Praxis et Eugenia hic aderunt precibus.

CXVIII. — *In secundo altare.*

Ecce Dionysius, martyr Laurentius atque,
 Vitus et Albanus hunc titulum retinent.
 Hunc ornat meritis martyr Bonifacius almus,
 Cum precibus sacris huncque Sebastianus.

CXIX. — *In tertio altare.*

C Quattuor ergo viri scriptores rite probati,
 Sancti Evangelii hæc loca sancta tenent.

CXX. — *In sepulcro sancti Theoduli martyris.*

Corpora sanctorum pro Christi nomine passi,
 Qui luxum mundi spernere consueverant.
 Pluribus ecce locis venerantur rite sepulta,
 Ipsi aderunt parti sat precibus populi.
 Quorum præcipuus Theodulus martyr et almus,
 Papa cum Alexandro passus in Italia.
 Huc Caroli ascitus studio atque adductus ab urbe
 Romana; hic multis pausat ad auxilium.
 Sed vario eventu consumpsit flamma nefanda
 Domata hæc cuncta, tegmen et Ecclesie :

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

^a Quinque epigrammata hujus ecclesie honori data, atque in Nemetis transmissa sunt. Est enim in Spirensi diocesi situm Clingense monasterium, sed pristino mutato colore aliaque facie. Trithemius, Hirsaugiensi Chronico, ad annum 983 mirifice laudat ob virtutis et sapientie famam, qua tota Germania claruit, Adelbertum abbatem Clingensis monasterii, ex Hirsaugie monasterio istud evocatum. Et Clinge monasterium (*Clingemünster* ipse vocat) celebrat aliquam multas locis: ad annum 1041, seu fraterno fœdere Hirsaugiensi adunatum; iterum ad 1237, et Spanheimensi Chronico; denique narrat anno 1491, a primævi instituti regula S. Benedicti descivisse ad Canonicos sæculares, magno malo abbatis, qui metu severioris discipline Canonicis manus dederat.

^b Alexandri, Eventii et Theoduli martyrum pe-

rennat in Ecclesia cultus et veneratio v Non. Maii. Narrat hic, non obvium alibi facile, Rabanus Theoduli corpus a Carolo Magno translatum Roma ex via Numentana in Germaniam, an et in Moguntinam diocesim. Sed martyris memoriam, et ecclesiam desuper conditam, flammis incendioque labefactata, ab se restituta, et novam martyri sedem cum elogio versuum collocatam. Ex martyrum Actis in martyrologio Notheri id excerptum notabiliter, quod Severina, religiosa femina, colligens beatum Alexandrum atque Eventium in uno sepulcro, sanctum vero Theodulum separatim in altero diligenti accuratione, commendavit. Utinam hujus martyris abstrusam et latentem, ut apparet, nunc memoriam, cum Rabano renovare liceat, et sanctis eis liminibus, aut saltem vestigiis, advolvi!

Per pluresque annos combustus mansit inepte

Hic locus, et nullus jam reparavit eum;

Indignus donec Christi compunctus amore,

Rabanus præsul hunc renovandum adiit.

Qui ecclesiæ hanc ædem solers renovavit et aram,

A Construxit sancti corpus et huc retulit.

CXXI. — *Hi versus scripti sunt in ecclesia sancti Wiberti confessoris, hoc est, in abside orientali, ubi ipse sanctus corpore quiescit.*

Hæc domus alma Dei sacrata est nomine Christi,

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

Friteslaria rursum hic et Herolsfeldia, amica viris apostolicis loca, ab oblivione nobis sæpe vindicanda sunt; et hoc obnoxius, quo ab hæresi magis atque magis obtulerunt. Hoc egimus in Antiquitatum Fuldensium libris. Hic illustris basilicæ magnitudo in conspectu ponitur, quæ apud monasterium Herolsfeldiam olim exstructa est. Loci origines debentur Fuldensi congregationi. S. Lullus, Bonifacii discipulus et successor, incrementa dedit. Ac tenuia quidem aut obscura, ut omnium rerum, sic et monasterii et ecclesiæ hujus fuere principia, quando Friteslaria Lullo jubente, probante Carolo Magno, S. Wigberti corpus istuc advectum est: nam intervallo temporis Bruno Hirsfeldia, et Rabanus Fuldæ abbat, basilicæ grandioris fundamenta jecere. Testis domesticus Lambertus Hersfeldensis ad annum Christi 831. Sanctum vero Wigbertum sacra dignaque receptum sede, sed non hac ampliore, quæ titulis hic ornatur, res clara est. Et epigraphen illustrem olim eruiimus, posterioris dedicationis notam, ab anno 832 quantum pro certissima noluerimus haberi; in ea Ludovicus Pius imperator exstructor basilicæ nominatur, et biennio duntaxat chronologiam Lamberti supergreditur, qui quinquagesimo illius sæculi anno dedicatam affirmat. At certe rem non inutilem egerim, si Lupi servati, scriptoris egregii meo sensu, obscuram orationem de S. Wigberti translatione, interpretatione mea non nihil adjuvem. Is itaque duplicem eam agnoscit, primam ex Fritzlariensi cœnobio factam in oppidum Buriburgum, hinc alteram in monasterium Herolsfeldiense. Cæterum in amplissimo Hassonumpago, qui Saxoni limitaneus, apud Friteslarium vicum, primitiæ collectæ Hassonum ecclesiæ, qui populi ante Saxones cum Thuringis ad fidem Christianam conversi, et in limite regni adversus Saxones, æternos hostes, collocati, ut a S. Bonifacio ejusque discipulis impigre exculi sunt, ita Francico imperio militiæ strenuam operam navarunt. Limitem hunc describo, quidquid terrarum, ripis Adranæ, Fuldæ ac Visurgis, a septentrione, solstitio brumali versus occisum prætenditur: hæc enim parte, præsertim a Lippia et Paderæ tractu, Saxones infestam Hassonibus vel Hassis imminebant. Ergo apud Adranam fluvium S. Bonifacius cum monasterium loco qui Friteslar dictus, Hassonibus exstruxisset, convenæ cœtusque religiosorum a feroci hoste, violato limite, sæpe divexati sunt; ægreque stationem incolæ tuebantur, donec placuit munitius oppidum, trans flumen, editiore loco condere, cui Buriburgo nomen extitit. Huic cathedræ episcopalis honos obtigit, cuius procuracionem penes S. Wigbertum Bonifacius esse voluit, qui simul et abbas Friteslariensis cœnobii, et, ut Lupus Servatus ait, ex quo omnia hæc haurimus, sacerdotis secundi ordinis dignitatem, puta apud Hassones, oppido Buriburgo sustinuit. Nam sacerdos secundi ordinis, vel suffraganeus, vel idem qui vicarius episcopi et archidiaconus, ut olim monuimus. Quin et B. Vitta, qui et Albuinus, Wigberti successor, diserte a Zacharia papa, Lupo Servato aliisque salutarum Buriburgensis ecclesiæ episcopus; ita ut manifestum sit, etiam publicis Zachariæ papæ rescriptis, Buriburgum episcopali sede colonestatum. Buriburgi vero nomen, Rerum Moguntiacarum scriptor, mutatum suspicatur, aut alium in sonum migrasse, quo minus promptum fuerit loci situm explorare. At qui Fritzlariam diligentius inspexerint, negant eo loco conditum quo nunc cernitur, sed ea regione cui nomen est *Frauremünster*, aut monaste-

rium B. Virginis: atque in vicinia Buriburgum, excelso in monte, qui e propinquo hodieque conspicitur trans flumen, situm fuisse tradunt. Rem prorsus hæc attestari videtur Lupus Servatus, qui in translatione S. Wigberti, quæ facta ex veteri domicilio cœnobii Friteslariensis clare meminit, vallem depressam interjectam fuisse, et medium flumen, quo superato, tanquam in vicinum montem, ubi Buriburgum recens munitum oppidum visebatur, minimo negotio evasum sit et sancti corpus in tutum receptum. Quare et topographi diligentiores Buriburgum vicino in monte trans Ederam in hostico Saxonibus obvertunt; Friteslarium citima regione versus Fuldæ et Visurgin describunt, quæ modo infernæ rare fluminis Adranæ vel Ederæ ripam utramque ponte jungit. Buriburgum igitur vicinum Friteslariensi vico monasterioque stetit, munimentum adversus Saxones, sed cladibus etiam suis cadentem atque hoc in oppido postquam translatus præsul Wigberti cineres quieverit, memorabiles Hassonum eruptione clades Saxonibus, etiam superne datis auxiliis, illatæ; et ingens miraculorum lux apud sancti novum sepulcrum effulsit. Interim ecclesia princeps, quam S. Petri honori Bonifacius olim posuerat apud monasterium, ob incursus populationesque Saxonum assiduas, vasta ad tempus et inculsa permansit, profanata sæpius ab hoste, qui equis ibi præsepia et stabula fecerat, visis etiam cœlestibus, adversum incendia aliosque casus bellorum custodita; quibus exterriti pagani et in fugam acti, libidinem nocendi posthabere coacti sunt. Præclare hæc publicis Francorum annalibus Lupi Servati aliorumque scriptorum litteris, ob miraculi magnitudinem ad posterum transmissa ac celebrata sunt. Regino ad annum 774, qui melioribus exemplaribus 773, Buriburgum castrum agnoscit et munitionem. Frideslare vero locum a castro diversum notat, in quo basilica a sanctæ memoriæ Bonifacio martyre consecrata, et circa eam patentibus locis, villarum ædificia. Cave vero in Lupi Servati cap. 24, ubi Albuinus dicitur præsul Friteslariensis ejusdem oppidi, Friteslarium cum oppido jungas, qui ab ipso aliisque præcis tantum locus dicitur, cum oppidi nomen de vicino Buriburgo, cuius fuit Albuinus episcopus, accipi debeat; et Friteslariensis monasterii tantum abbas extiterit. Sed translationem alteram accuratius etiam prosequitur Lupus Servatus, imperatamque divinitus affirmat; forte ne prædam tandem barbari de sacro thesuro facerent: clam tamen exportari cineres oportuit, quo ne Buriburgi incolæ, pignoris amabilis accensu desiderio, bajulis id excuterent, aut eversionem prorsus impedirent. Quare ubi Lullus archiepiscopus, magnusque Carolus annuere, sanxit denique Albuinus episcopus Buriburgensis, ut fidi tres monachi S. Wigbertum Buriburgo exportarent, ac Herolsfeldii cœnobitæ justis honoribus eum exciperent. Ita factum, et in ecclesia Hersfeldensi principe loco magnifice conditus. Monumentum suæ in divum pietatis arcam Lullus erexit, ciborium Rabanus, ligneum culmen Eginhardus in translatione SS. Marcellini et Petri, appellavit, quam more tunc in Galliis Germaniæque recepto, auro argenteoque et aliis metallis venuste contextam, sepulcro superposuit. Idibus Augusti, ipso imperatore Carolo operi favente. Cæterum hujus translationis annus, etsi a Lupo non exprimitur, haud ita multo post Saxonum incursionem tamen evenisse colligit ex ipsius verbis, cum aliquot interjectis annis, translatum narrat, pota ex quo

Cujus reliquias ara dicata tenet.
Præsepis hic pars est, et portio sancta sepulcri;
Montis Oliveti mensaque grata manet.
Discipulus Domini Thomas, Simonque Zelotes,
Cum Juda Jacobi sacra locant spolia hic.
Scriptor Evangelii Marcus, martyr Bonifacius atque,
Sixtus et Albanus, Ferrutiusque manent,
Landeberthus amor, Pancratius atque Georgius,
Cum Valentino ecce aderunt socio.

CXXII. — *In abside vero australi, juxta altare S. Petri et Pauli, hi versus continentur*

Hoc altare Petrus princeps Paulusque magister;
Cum sancto Andrea rite juvant meritis.
Hic Clemens pastor, Marcellus papa beatus,
Sanctus Alexander, atque Callistus ovant.
Inclutus Urbanus, Sylvester ac Fabianus,
Pontifices summi hic vota pia suscipiunt.

CXXIII. — *Super proximum vero altare, in sinistra parte isti positi sunt.*

Hoc altare tenet Stephanus, Laurentius atque,
Levitæ officio martyrioque sacri.
Agapitus pariter et Felicissimus almus,
Hunc titulum retinent atque dicant meritis.
Hic ovat et Zenon, Vincentius, ambo ministri
Qui fuerant Christi, nunc et in arce manent.

CXXIV. — *Supra dextrum vero altare isti sunt conscripti.*

Martyrio insignes Venantius atque Quirinus,
Pontifices clari hunc titulum retinent.
Sanctus Alexander, Cornelius atque beatus,
Rectores summi sedis apostolicæ.
Hic Isidorus ovat, præsul Theodulus et almus;
Qui Christi testis clarus in orbe fuit.
Maximus Hippolytus, Victor et Candidus ipse,
Cum quater hic denis martyribus aderunt.

CXXV. — *In abside vero aquilonali, juxta aram Dei genitricis, hi versus continentur.*

Virgo Dei genitrix hanc aram tu ipsa dicato,
Hic tecum maneat virgineusque chorus.
Agnes, Cecilia, Juliana et martyr Agathia,
Euphemia, Eutropia atque Pudentiana.
Rufina, Prisca, Emeritaque, et Lioba beata;
Hic astent votis Brigida et Eugenia.

CXXVI. — *Cui proximum altare, quod in aquilonali parte constat, hos versus continet.*

O Benedicte Pater, monachorum maxime pastor,
Hoc altare juva rite tuis precibus.

A Cuthbertus præsul, Arnulphus episcopus almus,
Hic adsint tecum; nosque juvent meritis.
Felix Justinus, Goar et presbyter almus;
Cum Fortunato hoc simul et faciant.

CXXVII. — *In dextra vero parte hi versus super altare scripti sunt.*

Hoc altare tenet Gervasius atque Protasius,
Martyrio insignes sicque Sebastianus.
Vitus, Sinizius, Cosmas simul et Damianus,
Gordianus pariter atque Epimachus amant.
Sergius et Bacchus, Protus simul atque Hyacin-
Sanctus Nazarius martyr et ipse pius. thus,

B CXXVIII. — *Ad crucem erga altare positam has reliquias continet.*

Pars crucis hic Domini est, qua Christus secula bea-
Portio sudarii chlamydis atque sacræ. [vit,
Papa en Gregorius, Martinus præsul et almus,
Ambrosius doctor atque Medardus ovant.
Maximinus adest, Germanus, hincque Remigius
Virgine cum insigni et martyre Anastasia.

CXXIX. — *In abside etiam occidentali ipsius ecclesie, juxta altare præcursoris Domini, isti versus scripti sunt.*

Hic præco insignis Christi et Baptista Joannes,
Scriptor Evangelii atque Joannes ovat.
Hicque Dionysius, Chylianus martyr et almus
Astantes orant cum sociis pariter.

C Marcellinus adest martyr, et Petrus honestus,
Nereus, Achilles, Priscaque et ipse Aquila.

Romano Marcus, Crispino Crispinianus,
Adjuncti assistunt ecce sacris precibus.
Ecce Tiburtius hic præsens cum Valeriano
Cæsarioque simul vota pia accipiunt.

Quapropter moneo cunctos qui huc rite propin-
quant.

Orandi causa, ut mente proba hoc faciant:

CXXX. — *Ad Fuldam vero ecclesia Sanctæ Mariæ, quæ in monte sita est, in crypta, orientali has reliquias continet.*

En montis Sinai tabularum ac portio sacra
Condita hic Domini est præsepis atque sui.

D Hic Sixtus papa, Magnus Januarius atque,
Levitæ sacri martyrio et validi.

Hermes hic martyr, Quirinus Sulpitiusque,
Eustratus, Romulus perpete laude manent.

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

Saxones absentiam Caroli, in Italia contra Desiderium Longobardum bellum gerentis, suam rati occasionem, violato limite, Friteslarium iterata populatione infestant. Id quod Franci annales cum Anastasio, Reginone et aliis, ad annum 773 vel 774 referunt: cum autem S. Lulli pontificatus annorum periocha contineatur, quæ a 754 usque ad 787 excurrit, circa Domini ann. 780 hanc translationem factam haud temere conjicias. At basilica ad quam epigrammata pertinent quæ nunc præ manu sunt,

anno, ut Lambertus scribit, 850 vel 851, v Kalend. Novembris, ab ipso Rabano, tum Moguntiacensi archiepiscopo, dedicata est, eodemque tempore, postero scilicet anno, translata sunt in alium basilicæ locum ossa S. Lulli. Quippe in veteri catalogo reliquiarum ecclesie Hirsfeldensis hi exstant tituli:

S. Wigbertus abbas totus hic præsens est corpore:
S. Lullus episcopus requiescit hic corpore:

Theodulus martyr, Humbertus præsul et almus,
Cum almo Wigberto hic ovat et socio.
Virgo digna sacra hæc pariter et Emerita fulgent
Æquales meritis atque sacris precibus.

CXXXI. — *In ecclesia Sancti Iustini confessoris, isti
versus scripti sunt, hoc est in primo altare.*

Hoc altare dicat Christi vere ecce sepulcrum
Virginis et matris reliquiæque juvant.
Scriptor Evangelii Marcus, martyr Bonifacius atque,
Martyr et Albanus suscipiuntque preces.

CXXXII. — *In aqilonali altare hi.*

Hic Stephanus martyr, martyr Laurentius æque
Sacra locant spolia atque aram retinent.
Sanctus Alexander, Urbanus papa beatus,
Severus præsul mixta locant spolia.

CXXXIII. — *In australi vero isti.*

Hanc aram Fabianus habet sanctissimus ecclē
Cum Marcellino atque Petro sociis.
Hic ovat Agapitus, martyr Felicissimus atque
Sancta Felicitas martyr et ipsa sacra.

CXXXIV. — *Ad crucem isti.*

Alma crucis Jesu hic portio condita Christi est,
Quo ascendit cælum, pars simul atque loci.
Principis hic Petri, Andreæ fratris et hujus
Multorum ad vitam pignora sacra manent.
Ecce Tiburtius hic fratre est cum Valeriano,
Astat Martinus et Benedictus ovans.
Cecilia hic martyr, Lioba et sanctissima virgo,
Vota pia accipiunt atque Deo referunt.

CXXXV. — *In ecclesia Sancti Philippi*

Hoc altare tenet in domate] rite Philippi,
Reliquias sacras, lector honeste, lege.
Hic mensæ Domini, hic portio sacra sepulcri est,
Hic Christi ascensus pars veneranda satis.
Hic Michael princeps turmæ cælestis honorem.
Sortitur sancti atque viri pariter.
Albanus martyr, Bonifacius almus et ipse,
Cum Marcellino hic ovat atque Petro.
Martinus præsul, Benedictus nobilis abbas,
Gaudent orantes suscipiuntque preces.
Hic quicumque velis grata persolvere vota,
Hoc corde mundo tuo rogitato facias.

CXXXVI. — *Ad altare in medio ecclesiæ:*

Continet hæc ara sanctorum pignora sacra,
Et Christi Domini munera valde pia.
Nam crucis hic pars est, qua Christus sæcla ceavit,
Quo crucifixus erat Calvariaque locus.
Præcursor Domini manet hic, Cyriacus et almus,
Martyr Fabianus, et Cyprianus adest.

A CXXXVII. — *In dextro altare.*

Bis seni comites venerantur sorte beata,
Hic Jesu Christi, nosque juvant precibus.

CXXXVIII. — *In sinistro altare.*

Hic genitrix Christi veneratur sancta Maria,
Virginibus sacris associata manet.
Hic Agnes martyr, Juliana martyr et ipsa,
Cecilia et Lioba, martyr Agatha simul.

CXXXIX. — *In ecclesia sancti Saturnini, in summo
altare.*

Hoc templum Domini sacratum est nomine Christi,
Cujus hic dona condita rite micant.

Præsepis Domini, mensæ simul atque sepulcri
Ascensusque sui portio sacra manet.

B Princeps hic Petrus pollet, Paulusque magister,
Insignesque viri martyrio rutilant.

Ecce Albanus adest, martyr Bonifacius atque,
Nomine pro Christi qui meruere mori.

Pontifices summi Martinus Remigiusque,
Confessorque simul rite Philippus orant.

CXL. — *In dextro altare.*

En comites Christi bis seno munere clari
Aram hanc jure dicant atque piant precibus.

CXLI. — *In sinistro altare.*

Virgo Maria, Dei genitrix, hoc ipsa dicato
Altare, præsens atque juvato prece :
Virgineusque chorus pariter lætetur et almus,
Hic tecum gaudens adjuvet et meritis.

C Cecilia virgo hic, Agnes et martyr Agatha,
Lucia cum Lioba et Juliana manent.

CXLII. — *Ad crucem in medio ecclesie.*

Pars crucis hic Domini est, qui summus regnat in
Sanguine qui fuso sæcla beavit ovans. [arca

Hic Michael gaudet, simul et Baptista Joannes,
Insignesque viri martyrio placiti.

Hic sanctus Stephanus, Fabianus cum Cyriaco
Atque Sebastiano martyrio rutilant.

Hic Benedictus ovat, hic papa Gregorius astat
Suscipiunt vota atque Deo referunt.

CXLIII.

D Virgo Maria Dei genitrix intacta Tonantis
Cum Nato hanc aulam continet atque dicat.

Petrus et Andreas fratres, hic Paulus et almus
Scriptor Evangelii atque Joannes ovat.

Hic præco insignis simul et baptista Joannes,
Martinus præsul et Bonifacius est.

Levita hic Stephanus, Laurentius et Cyriacus,
Adsunt cum Albano atque Dionysio.

CXLIV.

Sanctus Maximinus, Germanus, Gregoriusque,
Pontifices clari, hic Ferrutiusque manent.

Hic Agnes virgo pariter et martyr Agatha

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

Mane in diocesi Moguntina adhuc inquirimus.

Assistunt votis atque piis precibus.
 Hos inter sanctos Cosmæ simul ac Damiani,
 Quorum hodie est festum, sacra manent spolia hic.
 Ast tales socios, hic quorum membra quiescunt,
 Nempe tenent sancti martyrio placiti.
 Unde rogo ut tantos quærat rite patronos
 Qui vobis placidum vultis habere Deum.

CXLV.

Hoc altare dicant comites testesque Tonantis
 Ornantes meritis atque sacris precibus.
 Matthæus et Simon, Thomas ac Bartholomæus,
 Cornelius, Sixtus, Sergius atque Bachus.

CXLVI.

Hanc confessores aram, castæ et mulieres
 Consecrant precibus atque bonis meritis.
 Hic Augustinus, Hieronymus Hilariusque est,
 Praxis [Praxedis], Cecilia, Lucia et Eugenia.
 Hic Fabianus adest, et sua pignora servat,
 Antistes summus martyr et ipse sacer.
 Cum quo sanctus ovat, spoliæque hic alma recondit,
 Vir virtute potens ipse Sebastianus.

A

Agnes nam virgo hanc aram dedicat alma,
 Agnum quæ Christum sponsa Dei sequitur.
 Cum qua Cecilia martyr et sancta virago
 Assistit precibus rite juvando pios.

CXLVII.

En altare tenet hoc Marcellinus honeste
 Cum Petro socio consecrat et meritis,
 Quos pariter Christus cœlestem duxit ad arcem
 Claros martyrio actibus atque bonis.
 Ecce locum insignem retinet hunc martyr Agatha,
 Commendatque suis ipsa piis meritis.
 Lucia quem virgo, Christi et dulcissima sponsa,
 Rite colit habitans adjuvat et precibus.

B CXLIX. — *Versus isti sunt scripti in ara capellæ.*

Expansis manibus sic totum amplectitur orbem
 In cruce confixus Christus in arce Deus.
 Exstinxit mortem, confregit sceptrum tyranni
 Æternam requiem reddidit ipse suis.

SECTIO SECUNDA. --- HYMNI *.

I. — HYMNUS DE CHARITATE (METRO SAPPHICO FACTUS
PENTAMETRO DACTYLICO).

Altare, magnumque bonum, salubre
 Munus ex alto veniens, supernum
 Conditoris maxime jus potentis
 Lux pia mundi.

Charitas præclara Tonantis, atque
 Ardor et communio Trinitatis
 Cuncta virtus rite regens potens lex
 Agmina cœli.

Hæc creaturæ fuit alma origo,
 Nam per hanc cœlestia condita exstant,
 Et maris terræque simul aperta
 Germina constant.

Hæc Adam primum dedit in se habere,
 En Dei exemplar, fieretque imago
 Conditoris, præposuitque toto hunc
 Conditor orbi.

Hæc prophetas et patri fecit archas
 Cum sacro Spiramine eos replevit,

C

Ut salutarem pie prædicarent
 Dogmate Christum.

Hæcque huc descendere fecit ipsum
 Filium summi Patris ad medelam,
 Ut supernam terrigenamque plebem
 Jungeret auctor.

Hæc pati Christum cruce, hæc flagella,
 Sputa, spinas, ferre dedit sepulcrum
 Atque victorem fore, deque morte
 Surgere fecit.

Hæc Pauli regnum dedit esse apertum,
 Christus ex quo celsa petit, sequentes,
 Ejus et vestigia fecit omnes
 Scandere cœlum.

Spiritum sanctum dedit hæc ab arce
 Pentecostes, sicque sacravit
 Primitivum, cum Paracletus agmen.
 Visitat orbe.

D

Hæc salubrem dirigit et cohortem,
 Primitus Christi comites dehincque

SCHOLIA CHRISTOPHORI BROWERI.

Libro II de Institutione clericorum, cap. 49, hymnos dici vult Rabanus quæcunque in laudem Dei carmina dicuntur; usum eorum Christi et apostolorum exemplo commendatum; et valere quidem ad movendum pie animum, et inflammandum divinæ dilectionis affectum: alios a flatu superno, alios humano ingenio factos. Auctores hymnorum Ecclesiam habere præcipuos: in Occidentis Ecclesia, sanctos Hilarium et Ambrosium. Haecenus ex Rabano, qui hos aliosque æmulatus, hymnodiam contexere aggressus est, ex qua non pauca carmina in hanc diem Ecclesia usui publico consecrare, aut a majoribus accepta retinere voluit. Et hymnorum certe canendorum stu-

dium quantopere Rabanus in suorum discipulorum animis excitavit, et in cætera monasteria exemplum derivavit, docent hymni antiquorum Patrum, qui nuper ex Sangallensi bibliotheca prodierunt, tom. V Antiq. Lect. Porro hymnos nonnullos hic reperiri qui scriptoribus aliis vindicari possint, haud diffitear; et quia vetustæ membranæ inanu non antiquissima nonnullos insertos observavimus, eos ad discrimen faciendum asteriscis insignivimus; reliquos plerosque, quia eodem caractere et titulo versuum Rabani præscripti sunt, eidem seu proli legitima parenti, transcribere nil veremur.